

TAIFA

seminari d'economia crítica

informes d'economia



1 La situació actual de
2 l'economia espanyola
gener 2005

Informes del Seminari TAIFA, N°. 1. Gener 2005

ÍNDIX

Presentació

La situació de l'economia de l'Estat espanyol en l'any 2004

- 1. En el context de l'economia mundial**
- 2. L'economia espanyola**
 - 2.1. *Qui, com i per quant es treballa***
 - Ocupació
 - Salaris
 - 2.2. *On es treballa: el sistema productiu***
 - Nombre d'empreses
 - Ocupació
 - Propietat
 - Beneficis
 - La dinàmica productiva
 - Producció i viabilitat ecològica
 - 2.3. *La distribució de la renda***
 - 2.4. *Els serveis socials***
 - Educació
 - Sanitat
 - Pensions
 - Habitatge
 - 2.5. *La macroeconomia***
 - 2.6. *El benestar material de la població***
- 3. El model de desenvolupament**
- 4. L'avaluació de TAIFA**

Glossari

Presentació

El Seminari TAIFA¹ ha decidit iniciar la realització d'uns Informes amb l'objectiu de presentar aspectes de la nostra economia i la nostra societat de forma breu, senzilla i comprensible per a les persones que no tinguin una formació tècnica en economia, però vulguin entendre la societat i l'economia en la qual viuen.

La nostra idea és simplificar molt les exposicions, però basant-nos en informacions rigoroses i el més sòlides possibles. De manera que, encara que en cadascun d'aquests escrits no es demostrï tot allò que es diu, el que diguem estigui basat i protegit per dades i documentació àmplia i rigorosa.

Iniciem els nostres Informes tractant de reflectir la situació de l'economia de l'Estat espanyol a l'hivern de 2004, és a dir al començament de 2005. És un punt d'arrencada com altre qualsevol, però durant 2004 s'han produït alguns esdeveniments a les locomotores de l'economia mundial que poden servir de fites per a fixar períodes: a Estats Units, a finals d'any, hi ha hagut unes eleccions presidencials, que encara que guanyades pel president anterior, no deixen de marcar un nou període en l'economia més poderosa del món; a la Unió Europea, al maig van ingressar-hi deu països nous, es va elegir un nou Parlament, es va redactar un Tractat-Constitució i a finals d'any s'ha establert una nova Comissió.

El començament d'un nou període es fa encara més palès a l'Estat espanyol. Especialment perquè al març de 2004, va haver-hi un canvi de govern després de vuit anys que aquest estigués en mans del Partit Popular. Suficient també per a considerar que comença una nova etapa.

Per això comencem tractant de presentar com és la situació de l'economia espanyola en el marc de l'economia mundial, a finals de 2004, el que proporciona la situació de l'economia al començament del 2005. Es tracta de marcar les tendències d'evolució, no tant els detalls de cada aspecte. Per això utilitzarem tant dades sobre l'Estat espanyol com sobre Catalunya, sempre que ens ajudin a expressar la situació i les tendències generals en ambdues. Partint d'aquesta "foto fixa" anirem presentant en Informes successius aspectes distints de la nostra economia amb l'esperança que ens ajudin a entendre-la millor. A fi de facilitar la seva comprensió, al final del mateix s'inclou un Glossari que recull els principals conceptes tècnics que fem.

L'avaluació d'una economia depèn molt del lloc on es situï qui l'avalua. No és el mateix una avaluació de la marxa de l'economia espanyola feta des de la perspectiva dels empresaris o dels bancs, que la que es fa des de l'òptica dels treballadors. Les nostres anàlisis de l'economia es situen en aquesta última posició, la dels treballadors i les classes populars.

Aquests Informes estan concebuts per a ser usats com instruments de formació i d'anàlisi per a entendre la nostra economia i la nostra societat. Van dirigits a tots aquells que participen o vulguin participar en la construcció d'altra societat més justa i harmònica. És inevitable que la seva lectura requereixi un cert esforç, però esperem que els possibles lectors estiguin amatents al mateix.

¹ El Seminari TAIFA està format per un grup de joves economistes que es reuneixen regularment a Barcelona per a millorar la seva pròpia formació en Economia i col·laborar en la formació d'altres persones que la desitgin, des d'una òptica crítica amb l'Economia dominant i la societat actual. En aquest Informe han col·laborat: Josep Manel Busqueta, Gemma Cortabitarte, Laura Delgado, Francisco Ferrer, Xavier Gracia, Elena Idoate, José Iglesias, Miriam Jover, Joan Junyent, Nuria Pascual, Ferran Polo, Antonio Rodríguez, Josep Sabater, Hans Schweiger, Viki Soldevila, Luke Stobart. Coordinació: Mirin Etxezarreta, Portada Carlus Jové.

LA SITUACIÓ DE L'ECONOMIA DE L'ESTAT ESPANYOL EN L'ANY 2004

1. En el context de l'economia mundial

En el 2004, l'economia mundial està travessant un període en certa manera estrany, definit per la continuïtat i aprofundiment del neoliberalisme, i durant el qual, s'està creixent entorn del 5% com mitjana (el que és una taxa bastant acceptable) però al mateix temps es troba amb molts problemes.

En els països rics, les economies dels quals exerceixen de motor de l'economia mundial, ens trobem que:

- A Estats Units (EEUU), l'economia més poderosa del món, encara que té un creixement de la seva activitat econòmica bastant satisfactori, amb un creixement del PIB del 3% de mitjana entre 1980-2000 i del 4'3% en el 2004, experimenta dos forts dèficits que estan entre els majors de la seva història: el dèficit fiscal (4'2% del PIB) i el dèficit extern (per sobre del 5%) que li poden generar problemes econòmics greus al país. L'ocupació que genera és bastant precària i els salaris estan per sota dels de les generacions anteriors, trobant-se, a més, el país sotmès a la bogeria guerrera de la seva administració.
- La Unió Europea (UE) està estancada, (creixement del 2,1% entre 1980-2000; i del 2'6% en 2004) i els seus països més rics estan creixent molt poc en els últims anys². Presenta una taxa d'atur molt alta per a ser una de les zones més riques del món.
- Japó surt molt lentament de gairebé una dècada d'estancament. Pràcticament no creix en la dècada dels noranta, encara que ho fa a un 4,4% el 2004

Les economies riques i especialment les de la UE creixen poc i presenten alts índexs d'atur

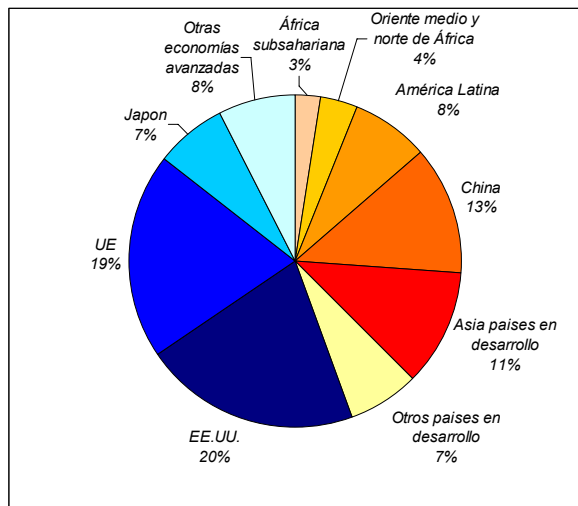
Durant un període de 2004, octubre i novembre, va augmentar el preu del petroli, el que semblava posar en perill el creixement mundial, però aquest preu ha tornat a baixar i ara oscil·la per sota dels nivells de novembre, per la qual cosa no pot ser el causant del fre al creixement. Els preus d'altres matèries primeres, com els aliments bàsics estan pujant.

Creix molt l'activitat econòmica en els gegants asiàtics – Xina 9,5 i l'Índia 9% -, encara que sembla que està disminuint una mica el 2004. És un creixement amb una gran desigualtat. Per exemple a Xina, si els ingressos mitjos de la població a Xangai són de 100 i a Pequín de 67,8, la mitjana de tot el país és de 27,8 i en la província de Guangxi i Guizhou de 15,3 i 9,3 respectivament. Gairebé la meitat de la població viu amb menys de dos dòlars al dia. A l'Índia, la població que viu amb menys de dos dòlars al dia és del 79,9%. Aquests països creixen però com la seva

Alguns països perifèrics creixen fortament i els seus productes barats plantegen una forta competència als països centrals

² En aquests Informes les referències a la UE es faran sobre la base de la UE de 15 països. Des d'ara, no obstant això, caldrà considerar 25 països ja que des de 2004 és aquest el nombre de països que formen la Unió Europea. En algunes ocasions s'indica el nombre de països de referència UE15, UE25

població activa és molt major que la qual pot absorbir amb la seva activitat, els salaris i les condicions de treball de la majoria de la població no milloren molt.



Gràfic 1: Repartiment del PIB Mundial a paritat de poder de compra. Dades de l'any 2003.

La majoria de països de la perifèria segueixen sense millorar, són només uns pocs els quals tenen major activitat i generen una mica més de producció i llocs de treball

Brasil també està creixent bastant però com que és el lloc del món on la riquesa i la renda estan pitjor repartides, una gran part de la seva població no es beneficia del seu creixement. La resta de països d'Amèrica Llatina (Xile, Bolívia, Equador,...) o milloren un poc, o continuen com sempre. El creixement a Amèrica Llatina del període 1980-2003 ha estat del 2,4%, i del 4'6% en 2004. Sembla que altre país amb problemes, Argentina, inicia una lenta reconstrucció però sense que millori gaire el tema de l'atur.

Els països empobrits de l'Àsia no emergent, Àfrica i gairebé tota Amèrica Llatina, segueixen sent pobres, creixen molt poc i el nivell de vida dels seus habitants segueix sent enormement precari.

2. L'economia de l'Estat espanyol

L'Estat espanyol té gairebé 43 milions d'habitants. La seva economia està situada entre els 50 països més rics del món, si bé dins d'aquests ocupa un lloc modest. Segons l'Índex de Desenvolupament Humà de les Nacions Unides està en el lloc 19 del món. El seu PIB per càpita estava en 2003 al voltant dels 20.000 dòlars (canvia una mica segons les diverses fonts), sent la mitjana dels països de l'OCDE (països rics) de 23.000 dòlars i la mitjana dels països pobres de 3.850. En euros es pot considerar també que la renda per càpita mitja està entorn de 20.000 euros (encara que la relació dòlar/euro canvia amb la cotització variable d'ambdós). La UE15, que és una de les tres regions més riques del món, tenia en 2003 una renda per càpita mitja de 24.300 euros, i la d'UE25 21.400, sent la d'Alemanya de 27.000 i la de França de 25.300 euros³. Dins la UE de 15 estats, l'Estat espanyol està en el grup dels països pobres, però és la més rica d'aquest grup, per davant de Portugal i Grècia. En la UE de 25 l'Estat espanyol està per damunt també de tots els nous membres. L'entrada d'aquests països ha fet que Espanya passi a una situació intermèdia entre tots els països. Un mer efecte estadístic fa que l'Estat espanyol ja no estigui entre els països més pobres de la UE, sense que per això el nostre nivell de vida intern hagi canviat per res.

Catalunya és una regió rica dintre de l'Estat espanyol. Abans estava entre les primeres de la 17 comunitats autònomes, però ara està la sisena, ja que recentment li han passat per davant altres com Navarra o La Rioja.

³ Aquí s'observen bé els problemes de la comparança de renda per càpita depenent de les monedes. Al 2003 el dòlar estava per sobre de l'euro, i ara és al revés, amb el que la comparança entre ambdues xifres és gairebé impossible

Com es produeix, com es distribueix i qui i com es beneficia d'aquesta renda és el que anem a veure a continuació.

2.1. Qui, com i per quant es treballa

Ocupació

Any 2004

Població activa: 19.271.700

Població ocupada: 17.240.400

Desocupats: 2.031.300.

L'any 2004, a l'Estat espanyol, la població que vol i pot treballar - la població activa - és de 19.300.000⁴ persones, i la taxa d'activitat se situa en el 56%, una de les més baixes de la UE. La taxa d'ocupació és del 50,1% i la taxa d'atur del 10,5% de la població activa, sent la més alta de la UE-15; dins de la UE-25 només Polònia, Eslovàquia i Lituània presenten unes taxes d'atur superiors a l'espanyola⁵.

L'atur sofreix moltes diferències regionals: mentre comunitats com Navarra i Aragó es troben pràcticament en plena ocupació, a Andalusia, l'atur arriba fins al 18,6%. A Catalunya l'atur oscil·la a l'entorn del 6-7%. D'aquests desocupats només el 62,5% percep el subsidi d'atur.

En 2004 els treballadors amb contracte estable són només el 68,8%. El 31'2% treballen amb contractes temporals

No tots els treballadors tenen el mateix tipus d'ocupació. Encara que la majoria (entre el 60-70%) tenen ocupacions regulars i permanents, molts altres tenen ocupacions molt precàries (temporals, ocasionals, a temps parcial...)

Des dels anys vuitanta les empreses han anat exigint la "flexibilització de la mà d'obra" i la legislació de l'Estat ha anat dirigida a facilitar l'existència de contractes "més flexibles", és a dir de tipus temporal i en precari. En conseqüència els contractes en precari han augmentat molt, provocant que la proporció de treballadors que tenen contractes estables disminueixi substancialment. La taxa de temporalitat dels contractes en l'Estat està a l'entorn del 30%, el que situa l'Estat espanyol al capdavant de la UE pel que fa a ocupació precària, amb un percentatge molt major que el de la majoria dels altres països de la UE, la mitjana de la qual de contractes de durada determinada (temporals) és del 12,03%. Segons un estudi global sobre les Perspectives d'Ocupació de l'OCDE, l'Estat espanyol és el país amb més ocupació precària de l'OCDE.

Tercer trimestre del 2004

- *9 de cada 10 nous contractes laborals són temporals.*
- *Durada mitja dels nous contractes: 21 dies.*
- *1 de cada 7 contractes es fa a través d'una ETT*

Hi ha 2.800.000 persones que cotitzen a la Seguretat Social com a treballadors autònoms. Entre els quals n'hi ha molts que són assalariats als quals se'ls "anima" a convertir-se en autònoms si volen tenir treball. Els treballadors a temps parcial són 1.465.800, i bona part d'ells voldrien treballar la jornada completa. Aquesta modalitat contractual s'utilitza freqüentment per a flexibilitzar el mercat de treball o, de manera fraudulenta, per a reduir les cotitzacions a la Seguretat

El 60% dels contractes a temps parcial es fan a les

⁴ Totes les xifres que utilitzem han de considerar-se com aproximacions i no com dades exactes, per això donem moltes d'elles en nombres rodons i no com a dades exactes. Vegi's 'Indicadors' al Glossari.

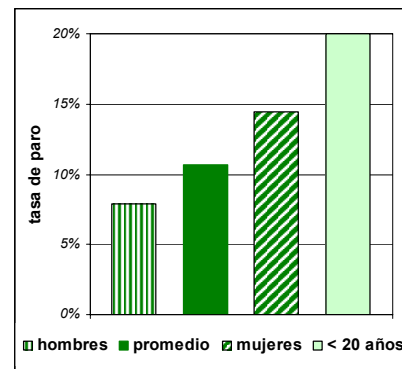
⁵ El Banc d'Espanya s'ha atrevit a incloure en el seu últim estudi sobre l'atur la idea que 'gràcies' a l'atur les taxes de divorci no han estat superiors a l'Estat espanyol.

Social. A més, el baix nivell salarial del nostre país suposa que un treballador a temps parcial difícilment pugui obtenir ingressos suficients per a mantenir-se només amb aquesta ocupació.

Els treballadors menors de 30 anys concentren set de cada 10 contractes temporals

Les estadístiques consideren ocupada a qualsevol persona que hagi treballat una hora la setmana anterior a la realització de l'enquesta de Població Activa (EPA), la qual cosa vol dir que hi ha moltes persones que treballant molt poc, insuficient per a guanyar-se la vida, apareixen com ocupades. Per exemple, el nombre total d'ocupats segons la EPA és de 17.240.400 però l'equivalent si treballessin a jornada completa és de 15.774.600. És a dir, l'equivalent a 1.465.800 ocupacions (el 8,5%) són inferiors a una jornada. Un 24% dels 14.076.500 assalariats (no s'inclouen ni els empresaris ni els treballadors autònoms), 2.843.700 persones, treballen en l'Administració i serveis socials. A tenir en compte quan es diu que cal privatitzar els serveis socials.

Dels contractes en precari i a temps parcial, una major proporció són els de les dones, els joves, persones sense qualificació i immigrants. No només aquests grups presenten taxes d'atur molt més altes que la mitjana (dones el 14,4% enfront del 7,9% dels homes, però amb majors diferències segons edats doncs les de menys de 20 anys tenen taxes superiors al 20%). Les dones cobren de mitjana un 30% menys que els seus companys (367 € menys al mes) i constitueixen el 65% de les persones sense ocupació durant més de dos anys seguits. Respecte als joves, 70% dels treballadors menors de 30 anys tenen contractes temporals, enfront del 12% de la UE. Al començament dels anys noranta es calculava que dos terços dels immigrants procedents del Tercer Món treballaven en l'economia submergida. *“Per a aclarir la relació de la societat espanyola amb la immigració és necessari que Espanya accepti lluitar contra la seva pròpia economia informal”*⁶



Gràfic 2: Algunes taxes d'atur

Als treballadors amb contracte de treball de qualsevol tipus cal afegir les persones que treballen en l'economia submergida, és a dir, treballadors sense contracte, que no apareixen en les estadístiques. Per la seva pròpia naturalesa no es coneix el seu nombre i les poques dades que existeixen presenten enormes discrepàncies. S'estima que l'economia submergida pot suposar entre un 10 i 20% de l'ocupació total en l'Estat espanyol. Són molt nombrosos en el treball domèstic, en l'agricultura, entre els immigrants... La situació d'aquests treballadors és generalment molt pitjor que la dels treballadors amb contracte doncs al estar fora de la legislació no hi ha cap control sobre ells, ni sobre els salaris que se'ls paguen, ni sobre el període per al qual treballen, ni sobre les seves condicions de treball.

La immigració és un fenomen creixent que té un impacte rellevant en el mercat laboral espanyol. Segons un estudi recent el nombre d'estrangers legals va créixer a un ritme del 3% anual entre 1967 i 1980, del 12% entre 1980 i 1996 i del 22% anual des de 1996 fins a 2002. Però cal tenir en compte que fins als noranta la immigració era pràcticament inexistente a Espanya. Les estadístiques sobre immigració a Espanya són inexactes i contradictòries i l'estimació del nombre de residents il·legals varia molt segons la font.

⁶ Sami Nair, Cinc idees falses sobre la immigració a Espanya El País, dijous 16 de maig de 2002

Encara així, la comunitat estrangera resident a Espanya és inferior que la resta de països de la UE (només Portugal i Grècia tenen menys immigrants).

Els treballadors immigrants s'ocupen majoritàriament en 4 sectors: construcció, restauració, agricultura i servei domèstic. Aquí ens estem referint a treballadors registrats, mentre que en aquests 4 sectors l'ocupació il·legal és molt important. No cal oblidar que les condicions laborals –contractes, salaris, jornades- dels immigrants són pitjors que els de la població autòctona.

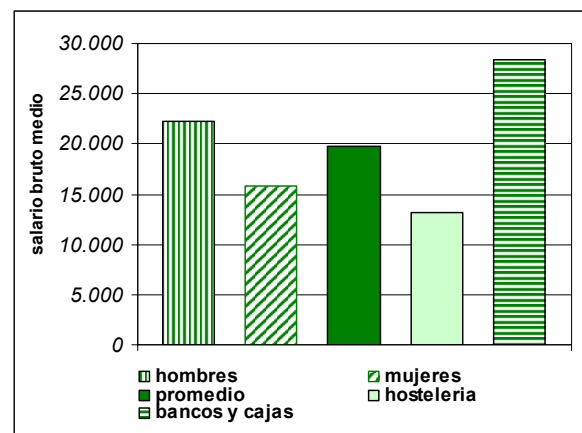
Salaris

Existeixen importants diferències salarials entre els treballadors, depenent de la seva qualificació i de les condicions de la seva ocupació. Al món, i en particular als Estats Units, es tendeix cada vegada més cap a una composició dels treballadors consistent en un nombre relativament reduït d'ells amb altes qualificacions i alts salaris i, el grup majoritari al que se li requereix cada vegada menys qualificació (encara que puguin tenir-la) amb salaris que disminueixen en termes relatius.

Està augmentant la desigualtat entre els propis treballadors

El ventall salarial s'ha obert moltíssim, és a dir, la diferència entre els salaris més alts i més baixos ha augmentat molt. Segons l'economista Krugman, a Estats Units l'any 1970, el màxim responsable d'una empresa cobrava 40 vegades el salari mig d'un treballador; en l'any 2000 cobrava 1000 vegades el d'aquell. En els últims vint anys la renda en EUA ha crescut el 30% però per a les famílies de classe mitja la seva renda només ha pujat un 10%. Probablement haurà pujat menys en els més pobres. La mateixa tendència es pot observar a la UE.

A l'Estat espanyol el salari mig en 2002 fou de 19.802,45 € bruts a l'any (1.414,46 € al mes en 14 pagues), encara que hi ha grans diferències entre treballadors. El salari mig dels homes va arribar a 22.196,16 € bruts a l'any, mentre que el de les dones ser només de 15.767,56 €. L'activitat econòmica amb major salari mig anual es troba a la intermediació financera (bancs i caixes) on va arribar els 37.000 €, i l'inferior a l'hostaleria que no va superar els 13.200. Al 2003-2004 els ingressos anuals mitjans de cinc mil famílies enquestades era de 28.400 euros, 35,7% menys que les famílies el titular de les quals té el seu propi negoci.



Gràfic 3: Salaris bruts mitjanes anuals segons sexe i sector.

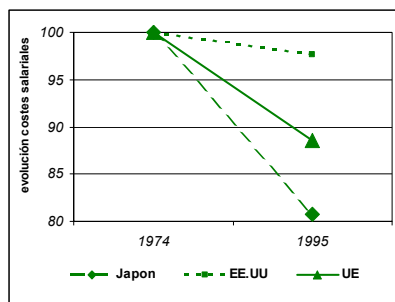
El salari mig brut mensual en la manufactura en 2001 era de 1.807 € al mes, una mica per sobre del salari mig. Els convenis fins a setembre de 2004 han pactat de mitjana un augment del 2,9%, inferior a l'augment del 3,4% pactat el 2003 i inferior també a la taxa d'inflació. El que suposa que el salari real no creix. Sovint la substitució d'un treballador de 60 anys es fa amb un jove cobrant la meitat del salari.

El salari real no creixerà en 2004/2005

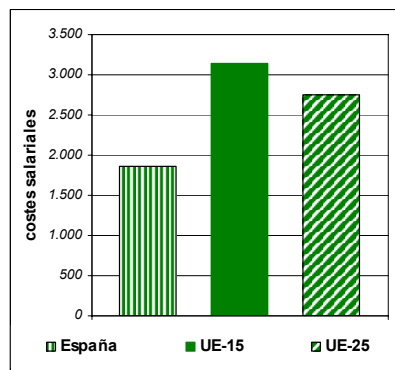
Els treballadors 'legals' que menys guanyen per jornada completa són aquells que cobren només el Salari Mínim Interprofessional que és al 2004 de 490,8 € i s'ha programat que sigui de 513 € al 2005 (al voltant del 36% del salari mig i, fins i tot, per sota del percentatge de Grècia i Portugal, quan la UE recomana que sigui almenys el 60%)⁷. Però, a més, ara cal tenir en compte que hi ha molts treballadors que no treballen jornades completes, pel que han de sobreviure amb salaris inferiors a aquestes quantitats. La precarietat en la forma de contractació sol anar acompanyada de precarietat salarial: els treballadors amb contracte de durada temporal van tenir, el 2002, un salari mig inferior en un 40% al dels contractes indefinits i el nivell de salari mig anual en la jornada a temps parcial va ser inferior en més d'un 50% al salari mig total.

Per l'altre costat tenim els alts salaris dels gestors de les grans empreses que arriben a xifres d'escàndol: Alguns directius de bancs i empreses perceben entre 2 i 6 milions d'euros com retribució al seu treball. Com exemple es pot prendre la retribució mitja d'un conseller d'un banc espanyol que oscil·la entre 63 i 1.861 vegades el salari mínim. Així

No es pot acusar als salaris de la falta de competitivitat de l'economia espanyola



Gràfic 4: Evolució de l'índex de costos salarials.



Gràfic 5: Costos salarials mitjana mensual a Espanya i a la UE.

mateix, recollim el cas del Banc Santander que va indemnitzar 'per acomiadament' a dos dels seus executius amb 43,7 milions d'euros un l'any 2001 i 108 milions d'euros l'altre al 2002. No sabem les rebudes per altres executius, però estaran a nivells semblants? Cal considerar, també, que molts executius reben una part de la seva remuneració en accions de les empreses (stock options) o altres incentius variables que s'estima poden estar situats entre el 30-50% de la remuneració total; el que fa molt més difícil conèixer el que cobren en realitat.

Els costos salarials a l'Estat espanyol, com en tots els països rics excepte a Japó, han anat disminuint, passant de 100 en 1974 a 91,2 en 1985 i a 80,7 en 1995. En aquest últim any els costos salarials a la UE estaven al voltant de 88,6 i als EUA a 97,6. Els costos laborals mensuals el 2001 es situaven en 1.867,4 €, molt per sota de la mitjana de la UE-15 (3.139,13 €) i fins i tot de la UE-25 (2.753,9 €). Al 2003 els costos laborals s'han reduït en un 0,5%. Malgrat tot, se segueix acusant als salaris de ser massa alts i 'no competitius'.

La jornada laboral mitjana d'aquest any és de 1.757,2 hores anuals, dues hores més que l'any anterior. Encara que suposa molt poc increment, mostra una inquietant tendència a l'augment de la jornada laboral. Només la República Txeca, Polònia, Grècia i Eslovàquia estan per sobre d'aquesta xifra quant a hores treballades. La UE té en estudi aprovar una Directiva que autoritzi l'ampliació de la jornada de treball "sempre que el treballador hi estigui d'acord". Pot el treballador no estar d'acord quan les xifres d'atur són les que són?

⁷ A primers de gener està tenint lloc un intens debat entre el Ministre Solbes i la CEOE d'una banda, que no volen que la clàusula de revisió salarial s'apliqui al salari mínim, i el Ministre de Treball i els sindicats que la propugnen. És de témer que la batalla la guanyi Solbes i la patronal, negant als pitjor pagats la revisió salarial automàtica

No han oblidar-se els més de mil morts en accidents laborals al llarg del 2004, dels quals el major percentatge correspon a treballadors temporals o d'empreses subcontractades, i un nombre molt alt d'altres accidents encara que no suposin la mort del treballador.

2.2. On es treballa: El sistema productiu

Nombre d'empreses

*Del total d'empreses
computades, el 50%
no té cap assalariat*

A l'Estat espanyol es computen 2.942.000 empreses⁸. Com en els altres països industrialitzats, la indústria va perdent pes - el 2004 només suposava el 18% de l'ocupació i el 17% del valor afegit - i ja és minoritària en el nombre d'empreses. Més del 50% d'elles es dediquen als serveis. Si a aquestes s'hi sumen les empreses dedicades al comerç, el sector serveis, agrupa al 78% de les mateixes.

Però aquest nombre d'empreses està inflat estadísticament. Del nombre total, la meitat no té cap assalariat, és a dir no són empreses pròpiament aquestes, sinó artesans i treballadors autònoms (entre el 17-18% del total de treballadors són autònoms).

Durant 2003 el nombre de petites empreses (u o dos treballadors) ha augmentat en un 8%. Les empreses de més de 10 treballadors només són el 10% del total; les de més de 20 només el 2,6% (78.593 empreses en 2003). Només hi ha 78 empreses amb més de 5.000 treballadors. En el capitalisme actual són aquestes les empreses més importants, de capital privat, grans, societats anònimes, i en molts casos amb una part important de capital estranger. D'aquestes, més de la meitat es dediquen a negociar amb béns que responen a la demanda interna i no a l'exterior: comerç al detall (grans superfícies comercials), bancs i companyies d'assegurances, activitats de col·locació de personal, sanitàries o de neteja. Operen en sectors amb una estructura oligopolística.

Ocupació

No obstant això les grans empreses generen poca ocupació i una gran part dels assalariats treballa en les empreses petites. En total les empreses de més de 200 treballadors representen al voltant d'una tercera part de l'ocupació. L'ocupació en les

*Una gran part dels assalariats en
l'Estat espanyol treballa en
empreses petites*

empreses cotitzades en borsa ha crescut només el 0,49% de mitjana en 2003 i correspon, sobretot, a les empreses immobiliàries i de la construcció. Aquesta última representa el 20% de tota la nova ocupació, que podria superar el 25% si afegim els increments indirectes. Disminueixen els llocs de treball en els sectors financer, aigües, electricitat, petroli, gas i mines.

Catalunya és una de les regions més afectada per l'ajustament industrial on al segon semestre del 2004 s'havien perdut 73.500 ocupacions, la xifra més alta de l'Estat espanyol. Sens dubte això és a causa de la seva major estructura industrial respecte la d'altres regions, però això no fa disminuir la importància negativa de la perduda d'ocupació per als treballadors.

⁸ Sense incloure les explotacions agràries

Propietat

A l'Estat espanyol moltes de les grans empreses tenen participació estrangera en el seu capital (total o parcial), sent en els últims anys els serveis els majors receptors de la inversió externa. La inversió estrangera és propietària del 35% del mercat borsari i responsable de la meitat del seu volum de negoci. Malgrat això, la inversió directa estrangera que arriba a l'Estat espanyol està caient des del 2000, i va disminuir l'any passat en un 46,9%.

La propietat de les grans empreses està interrelacionada i unes participen en l'accionariat d'unes altres. A més, s'està produint un gran moviment de concentració empresarial per mitjà de fusions i adquisicions. Aquestes van créixer un 13% durant 2003 - 34.400 milions de dòlars per a només 500 transaccions - i un 52% en 2004 - 58.300 milions de \$ per a 567 transaccions. Sobretot en sectors de telecomunicacions, mitjans d'informació, bancari, construcció i immobiliari. El 60% d'aquestes operacions es va fer entre empreses de capital espanyol, corresponent l'altre 40% a fusions o adquisicions d'empreses en les quals una és nacional i l'altra estrangera.

Les grans empreses controlen la vida econòmica, però cada vegada més utilitzen fórmules d'organització en xarxa que fa que no apareguin com a tan grans i oculten el seu veritable poder. Les grans companyies van generant xarxes de 'empreses satèl·lits' que actuen com les seves proveïdores, permetent-los la subcontractació i l'externalització de part dels processos productius, traslladant riscos però mantenint el control.

El primer grup industrial espanyol és La Caixa, que és al mateix temps la tercera entitat bancària espanyola i primer grup borsari d'Espanya, posant en relleu l'articulació entre el capital financer i l'industrial amb el domini del primer

Encara que ja no es pot fer referència a les empreses públiques a l'Estat com una situació actual, doncs han estat privatitzades gairebé en la seva totalitat, almenys cal esmentar el procés de privatització al que han donat lloc. Ja només queden molt poques empreses públiques en condicions especials. Residus d'altra era. Tot allò que podia constituir un negoci rendible per a l'erari públic ha passat ja a mans privades en condicions molt favorables per a aquestes. I, el que és més greu, tot allò que podia constituir l'eix d'una política industrial activa. Els dirigents polítics de l'Estat des de la transició han fet l'opció de seguir fidelment les prescripcions del FMI i la UE i han optat per deixar exclusivament en mans del capital privat la sort del sistema productiu espanyol.

Beneficis

Els beneficis de les empreses estan augmentant fortament. Al 2003 les empreses cotitzades en borsa van tenir un augment de beneficis d'un 19%. Les que cotitzen per a l'IBEX van multiplicar

Tots les dades fins a fins de 2004 assenyalen un important increment de beneficis en les grans empreses espanyoles

El Sr. Zapatero i el seu equip han heretat una economia que funciona tan bé que només poden gaudir-la o destruir-la'
The Economist Survey of Spain, June 26, 2004

per 5 la seva rendibilitat respecte a 2002. La majoria de les empreses, el 66,7% diu haver augmentat el seu benefici en el segon semestre de 2004, mentre que només són el 14,3% les empreses que diuen haver-los disminuït. No és sorprenent l'avaluació que els negocis fan de l'evolució de l'economia espanyola.

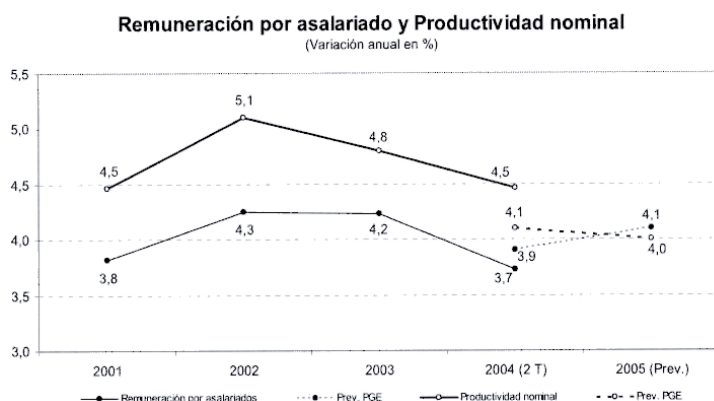
Els sectors en els quals més empreses augmenten els seus beneficis són construcció, finances i assegurances, seguits de les majoristes. I són les empreses més grans les que presenten millors resultats. La Caixa va guanyar un 16,5% més; els beneficis de les empreses no financeres van augmentar en un 18,6% (record des del 17% en 2003); Iberia guanya un 52,1% més, Telefònica ha guanyat un 5,1% més que l'any anterior, les constructors un 23% més... així successivament.

Els enormes beneficis empresarials, o van al sector financer o s'inverteixen a l'exterior, però contribueixen molt poc a augmentar la capacitat de generar riquesa del país

La dinàmica productiva

Malgrat aquests substancials beneficis, durant el 2003 la inversió empresarial com a formació bruta de capital fix (FBCF) va augmentar només en un 3,2% respecte a l'any anterior. Les dades fins a Setembre assenyalen que aquest any tampoc augmentaran i s'han hagut de revisar les previsions a la baixa per arribar al 2,2% per als béns d'equip i al 3,3% en el total. Així mateix, de la inversió total, només el 52,4% és privada (la resta és pública) enfront una mitjana europea del 65%. En la mateixa línia assenyalen la despesa en investigació i desenvolupament (I+D) a l'Estat que és molt baixa (1,03% del PIB enfront de 2% en la mitjana de la UE).

A més, "des de 1995 s'observa una modificació de l'estructura inversora del país. En la FBCF destaca la construcció que manté sempre el pes més important. Ja en el 2003 la construcció va acaparar el 59,4% de la inversió en capital, mentre els béns d'equipament rebien el 23,9% i el 16,6% restant es destinava a altres productes. D'aquesta manera s'observa un biaix inversor en detriment dels béns d'equip, tan importants per a la millora de l'aparell productiu del país. El creixement de la renda i l'ocupació dels últims anys s'assenta, en gran part, sobre la inversió en construcció⁹. La participació de la construcció en el PIB va passar del 11,7% en 1997 al 15,7% en 2004.



No és estrany, per tant, que les empreses ni tan sols siguin eficients en els seus propis termes i en conseqüència el creixement del país sigui baix. La baixa inversió té com resultat que la productivitat per treballador i per hora treballada sigui baixa també: per a una mitjana de la UE de 100 l'Estat espanyol tenia gairebé 103 el 1991 de productivitat per treballador (Veure Productivitat al Glossari per a matisar aquest punt) i ha baixat a

99,8 el 2003, estimant-se de 99,5 el 2004. Respecte a la productivitat per hora, passa de 104,2 el 1993 respecte a la UE a 101,4 el 2003. Al Gràfic 7 es pot observar també com disminueixen la productivitat i els costos salarials al mateix temps. Molt probablement la disponibilitat de treball barat fa que els empresaris no es preocupin per augmentar la productivitat dels seus treballadors mitjançant inversions que incorporin noves tecnologies.

⁹ Informe de tardor 2004: Economia espanyola i context internacional. Novembre 2004. Servei d'Estudis de Caixa Catalunya. Pàg. 72-75.

El govern actual de Catalunya, amb l'objectiu d'augmentar la competitivitat empresarial, ha estimat que haurà d'invertir al llarg de la legislatura actual entre 2.015-2.600 milions d'euros (sense incloure les obres del metro), havent pressupostat 456 milions per a 2005. Encara que no està malament que el govern cooperi en la millora de la competitivitat, no cal oblidar que són esforços per a millorar l'economia del sector privat, mentre aquest segueix invertint els seus beneficis en la construcció o en operacions financeres, bastants d'elles de caire especulatiu.

Tampoc són empreses innovadores: En un informe recent s'afirma que el 70% de les empreses espanyoles no són innovadores i la innovació empresarial a Espanya està al lloc 20 d'una classificació de 34 països.

Tampoc sorprèn que les empreses vagin perdent quota de mercat internacional (les exportacions creixen menys que les importacions) des de 2002 i sobretot en 2004. A causa d'això el dèficit comercial ha augmentat un 26,4% el 2004. Els competidors de les empreses espanyoles estan invertint molt diners i esforços per millorar la seva productivitat mentre que els empresaris espanyols sembla que han optat per inversions més especulatives o en l'exterior.

Deslocalitzacions i el tèxtil:

El tèxtil és una indústria que està perdent ocupacions des de fa molts anys - només entre 2002 i 2004 ha perdut el 24,6% d'una plantilla que ja havia estat molt reduïda en anys anteriors - i la patronal espanyola creu que perdrà 14.000 més a partir que el 31 de desembre de 2004 s'acabi un acord que existia per a reduir-ne les importacions. Ara és el propi govern el que estimularà - amb un pla de 14 milions d'euros en 2005 - els empresaris del tèxtil que es deslocalitzin i traslladin a països amb menors salaris aquelles parts del seu procés productiu que requereixen més treball intensiu: 'fomentar les activitats de major productivitat i valor afegit i deslocalitzar i subcontractar les fases de producció més intensives en treball'.

(El País, 6/12/2004).

Els empresaris espanyols ni tan sols cobreixen la seva funció d'empresaris capitalistes eficients, excepte en un punt en el qual presenten una gran excel·lència i és en l'obtenció d'alts beneficis. Si no els obtenen per la seva eficiència vol dir que ho aconsegueixen a través d'estrènyer les rosques amb força en el mercat laboral.

Les grans empreses de manufactures espanyoles, almenys algunes, sembla que han optat també per una altra estratègia. Durant el 2003 i 2004 han estat utilitzant amenaces a la deslocalització durant la negociació dels convenis. Estratègia que sembla que ara serà impulsada pel govern tripartit.

Serà que el govern, conscient que "Països com l'Estat espanyol, que han apostat tot per competir mitjançant baixos sous, ho tindran molt difícil davant la nova competència d'Europa de l'Est i d'Àsia" (La Vanguardia 3/3/04) intentarà la fugida cap endavant i reforçar la deslocalització. Es podria dir que és una estratègia estranya a menys que el que es pretengui sigui que les empreses mantinguin els seus beneficis, encara que això suposi la pèrdua de llocs de treball dins del propi país.

No és necessari afegir que les deslocalitzacions preocupen molt als treballadors. No només per la pèrdua de llocs de treball que suposen sinó també perquè duu a acceptar condicions

laborals deteriorades i degradants, com una total flexibilitat laboral, la reducció de salaris o l'augment de la jornada de treball.

Producció i viabilitat ecològica¹⁰

Entre 1955 i 2000, els Requeriments Totals de Materials (RTM, és a dir la suma conjunta dels requeriments directes, o fluxos d'energia, materials i biomassa que s'incorporen a la cadena de valor econòmic, per compravenda – metalls, combustibles fòssils, productes agropecuaris - i dels requeriments ocults, que no formen part de la mercaderia finalment venuda però que és necessari remoure per a la seva obtenció) han experimentat un creixement notable, passant de 267 milions de tones el 1955 (10 T/hab) a 1.508 milions l'any 2000 (37 T/hab), sense incloure l'erosió ni l'aigua. Aquest increment en més de 5 vegades en els materials utilitzats ha esdevingut paral·lel al del PIB a cost dels factors, superant amb escreix el propi creixement de la població. Especialment espectacular ha estat el ritme d'extracció i utilització total de recursos abiòtics o no renovables (energètics, minerals i productes de pedrera). En termes globals, aquesta extracció es va multiplicar per més de 12 vegades entre 1955-2000, doblant al creixement del PIB a cost dels factors. La importància que per a l'economia espanyola ha assumit el sector de la construcció (tant de nou habitatge com d'infraestructures) s'ha traduït en un ús descomunal de recursos naturals (sobretot no renovables) doncs cada nou edifici ha vingut exigint de mitjana 3,5 t/m² de materials, i cada metre quadrat de carretera demanda 1,9 t/m².

Pel que fa a l'origen d'aquests recursos, mentre que en 1955 el 95% es localitzaven en l'interior de les fronteres, quaranta anys més tard aquest percentatge s'havia reduït en trenta punts, situant-se en el 65%; circumstància que posa en relleu el creixent pes dels fluxos de recursos naturals procedents d'altres territoris. Espanya, a partir dels anys 60 va deixar de ser proveïdora neta de recursos naturals a la resta del món per a convertir-se en importadora neta de matèries primeres, seguint el patró marcat pels països "rics" en les seves relacions amb la resta del món, al sufragar el seu dèficit físic mitjançant una relació d'intercanvi favorable, encara que sense aconseguir equilibrar per complet la seva balança comercial per aquesta via. En els anys 90 els ingressos per tona exportada gairebé doblaven als pagaments realitzats per cada tona que obstaculitza en el nostre territori, i tanmateix no va ser suficient per a equilibrar en termes monetaris un comerç físicament tan deficitari.

Així, en contra del que es tendeix a pensar, la modificació en les pautes productives de l'economia espanyola cap a un major pes dels serveis no ha comportat una menor intensitat relativa i absoluta en la utilització de recursos naturals. Al contrari, Espanya es consolida en l'àmbit internacional com un dels majors depredadors de recursos naturals del planeta. A mitjans dels 90, Espanya presentava una intensitat material per càpita molt similar a la de Japó, tercera potència mundial, situant-se en uns requeriments totals per sobre de les 30 tm/hab. Ha estat, Espanya, el protagonista del major increment en la utilització de RTM directes i ocults des de mitjans dels setanta en comparació de les principals economies industrials.

Per no esmentar els aspectes referits a la contaminació, la ineficiència en l'ús de l'energia i de l'aigua, els abocaments industrials no identificats, i altres elements que posen en relleu l'escassa sensibilitat en els dirigents econòmics i polítics pels aspectes ecològics.

¹⁰ Idees i dades extretes de Fuster O. i Naredo J.M. El metabolisme econòmic d'Espanya i les seves mutacions.

En suma, els creixents requeriments materials del desenvolupament de l'economia espanyola, amb l'ús intensiu i ineficient d'aquests, així com el creixent impacte extern del model econòmic, denoten la inviabilitat ecològica del model de desenvolupament espanyol.

Que tenim: Una economia amb un sector industrial que s'està afeblint i un sector serveis que excepte en la banca i el gran comerç és d'escassa modernitat. D'una banda unes empreses cada vegada més petites, amb poca inversió en investigació i desenvolupament. D'altra banda grans empreses que obtenen alts beneficis però no fan créixer ni la capacitat de produir del país ni l'ocupació. Una economia que està perdent cada vegada més quota de mercat internacional. Una producció que s'està centrant en els béns que no tenen competència amb l'exterior o un parell de sectors exportadors únicament. Un ventall salarial cada vegada més ampli. I un creixement que es basa en la bona salut del sector de la construcció.

Com estem funcionant: Grans empreses que marquen la pauta i controlen a una gran quantitat d'empreses satèl·lits a les quals han subcontractat parts dels seus processos productius, eliminant riscos i càrregues socials de les empreses centrals per a traspasar-les a les més petites que assumeixen les incerteses de la demanda i els costos. Sectors determinats que utilitzen el sistema d'aliances, fusions i adquisicions per a eliminar la competència. Concentració del poder en els gestors de les empreses que mitjançant un sistema de relacions en la participació d'accions d'altres empreses obtenen un elevat poder de decisió que deixa fora dels mecanismes de poder als accionistes minoritaris, i permet als grans accionistes i els gestors fixar lliurement el nivell de les seves retribucions i la política d'inversions empresarials entre les quals es contenen cada vegada més freqüents compres i vendes de les mateixes.

A qui beneficia aquesta situació: Als accionistes que controlen les empreses i als seus gestors que obtenen tot el poder i beneficis i als inversionistes especulatius que van obtenint rendes d'activitats que no són socialment productives, mentre que perjudica a:

- els treballadors que cada vegada passen a empreses més petites afectant els seus drets i salaris. I són obligats a produir cada vegada més.
- els treballadors assalariats que cada vegada tenen més precarietat, menors salaris i majors jornades de treball. Cada vegada són més explotats.
- els treballadors obligats a fer-se autònoms.
- el futur industrial del país ja que el perdut és difícilment recuperable.
- els petits empresaris que han d'assumir els riscos

És a dir, que els empresaris espanyols no estan mantenint la capacitat de producció i competència del país, malgrat els enormes beneficis que estan obtenint.

2.3. Distribució de la renda

La riquesa que es produeix en una societat essencialment es distribueix entre el treball i el capital. La majoria de la població viu del seu treball. Per això els salaris i l'ocupació són tan importants per a qualsevol societat. Però hi ha també persones que no viuen del seu treball sinó dels beneficis que obtenen del capital del qual són propietaris.

A l'Estat espanyol la distribució bàsica de la riquesa social entre el que perceben els treballadors (salaries, remuneracions al treball) i el que reben els propietaris del capital (beneficis d'empreses, interessos, rendes) és:

Quadre 1. Distribució de la renda. Percentatges sobre el total.

	1995	1999	2000	2002
PIB a preus de mercat	100	100	100	100
Remuneració assalariats	49,9	50,0	50,2	49,8
Excedent d'explotació Renda mixta bruta	41,4	39,8	39,6	40,2
Impostos nets sobre la producció i les importacions	8,7	10,2	10,2	10,0

És curiós que en aquestes estadístiques oficials se separin els impostos a la producció (que els paguen les empreses) i no se separin els impostos al consum (que els paga la població). Si se sumen els impostos a la producció amb els excedents d'explotació s'observa que la distribució primària està pròxima al 50-50.

Aquesta distribució podria semblar bastant equitativa (50-50), però el problema és que els treballadors som molts i els propietaris de capitals molt pocs, amb el que la situació dels uns i els altres és molt diferent. Una de les mesures sobre la distribució de la renda entre la població és el denominat 'coeficient de Gini' que com més s'aproxima a 1 assenyalava una distribució de la renda més desigual. A l'Estat espanyol aquest coeficient està al voltant del 0,33 els últims anys, mentre que la mitjana de la UE és del 0,29. Encara que la distribució de la renda es va fer més igualitària entre 1973 i 1991, a partir d'aquesta data torna a augmentar la desigualtat i des de 1997 els índexs de desigualtat han estat tots els anys superiors als de 1991.

A l'Estat la distribució de la renda es va fer més igualitària a partir de 1973, però des de mitjans dels 80s torna a augmentar la desigualtat

Ja hem vist en els apartats anteriors la diferent manera d'evolucionar els salaris dels treballadors i els beneficis empresarials i dels gestors d'algunes empreses. Els rics a l'Estat espanyol han crescut un 18% (a la UE 2,4% i al món 7,5%).

Quadre 2. Alguns patrimonis a l'Estat espanyol. Any 2000

Patrimoni en euros	Número de persones	Percentatge de població
Entre 120.000 i 300.000	623.000	1,6
Entre 300.000 i 3.000.000	242.000	0,6
Més de 833.000 (1 milió \$)	129.000	0,3
Més de 3.000.000*	6.700	0,0

*Al no haver-hi límit superior poden ser molt superiors a aquesta quantitat

En contrapartida, la taxa de pobresa està al voltant del 18% de la població (15% a la UE). Els més pobres són els desocupats. El subsidi d'atur no els treu de la pobresa. En 1995 segons l'Enquesta de Població Activa (EPA) els desocupats que cobraven subsidi d'atur eren només el 40%; encara que actualment ho cobren el 62,5%, encara hi ha gairebé un 40% de desocupats que no cobra subsidi. És coneguda la xifra d'un milió de persones que no reben cap ingrés per cap concepte (han de viure de la caritat). La població de més de 65 anys ha millorat respecte a la pobresa a causa de la millora de les pensions, encara que al 2004 la pensió mensual mitjana és de 546 €. Encara hi ha molts pensionistes, sobretot vídues, vivint en gran precarietat. Les taxes de pobresa són sempre més altes per a les dones que per als homes.

L'Estat espanyol és el primer país de la UE i el tercer del món on el nombre de rics va créixer més en 2003

La situació d'atur, precarietat laboral i austeritat salarial que s'ha descrit suposa una situació social bastant precària per a una part important de la població del país. Molts treballadors treballen amb salaris molt baixos o no tenen una ocupació pròpiament dita, sinó que treballen esporàdicament. La part de població que viu en la pobresa o amb ingressos pròxims a aquesta quantitat està a l'entorn de la quarta part de la població del país.

Si s'observa amb una mica més de detall la distribució per trams de renda la visió no és més optimista.

Quadre 3. Renda mitja per decils de contribuents (euros de cada any) abans d'impostos

Decils		1998	1999	Diferència
1		2.303	981	-1.322
2		5.315	3.687	-1.628
3		7.332	5.736	-1.596
4		8.435	7.574	-861
5		9.628	9.657	29
6		11.729	11.792	63
7		13.782	14.518	735
8		17.153	18.370	1.216
9		22.102	23.871	1.769
10		26.889	28.737	1.848
10	92-95**	27.646/33.989	30.636/37.080	2.989/3092
10	96-99	37.203/58.128	40.257/64.233	3.054/6.105
10	100	121.846	147.868	26.022
Total		14.317	14.743	425

Font: López Díaz J. i Jiménez- Ridruejo., Una nota sobre los efectos... a Navarro V. coord.. El Estado del bienestar en España. Tecnos. 2004, p.366

* decils: cada decil agrupa un 10% de les rendes començant per les rendes menors al decil 1 i les més altes al decil 10.

**Els autors proporcionen informació per a cada 10% de les rendes superiors. Nosaltres les agrupem aquí per grups de centils i donem els límits a la columna de l'any corresponent. Així del 10% de rendes superiors, entre el 92 i el 95 % tenen els límits indicats a la fila respectiva.

L'any 1999, la relació entre el 10% de la població dels que reben més renda i el 10% dels que reben menys era de 5,7 vegades (3,2 en els països escandinaus). Segons la informació de l'IRPF de l'any 1999 el 10% dels contribuents amb ingressos més alts posseïen el 34,76% del total de la renda declarada, mentre que el mateix nombre de contribuents entre els més pobres només posseïen el 0,67% de la renda declarada total. I aquestes dades presentaven, a més, un empitjorament respecte a 1998.

Cal anar molt en compte com s'utilitzen aquestes dades doncs al provenir d'Hisenda no reflecteixen la distribució real de la renda sinó la situació per al pagament d'impostos. No obstant poden servir com indicadors, encara que poc precisos, suficients per a establir alguns comentaris:

- com que aquesta informació es refereix a contribuents, vol dir que les persones que per estar sota els límits del nivell necessari per a pagar impostos no contribueixen. És a dir, que sota nivell inferior de renda hi ha una part important de la població,
- que les rendes mitges disminueixen molt substancialment entre 1998 i 1999 per a les rendes més baixes,
- la relació entre la renda mitja menor i la general per al desè decil és de 11,6 per a 1998 i de 29,3 per a 1999. És a dir la situació es deteriora greument,
- L'enorme diferència del 1% de contribuents del nivell superior (fila centil 100) amb tots els demés, i el també enorme augment que experimenten les seves rendes entre 1998 i 1999.

En resum: la distribució de la renda a Espanya és molt desigual i, a més, evoluciona en la direcció d'augmentar aquesta desigualtat, ja que les rendes dels molt rics augmenten fora de tota proporció.

També la distribució de la renda per CC.AA. és molt desigual, a més de les desigualtats que existeixen dintre de cada Comunitat. Així amb una renda disponible bruta de les llars per càpita de 11.016 € a l'any, el País Basc, que és el que té una renda superior amb una mitjana de 13.690, mentre que Extremadura que és la que la té inferior arriba a només 8.278. Gairebé un 50% de diferència entre ambdues zones. Catalunya té una renda disponible de 12.356 euros i ocupa el sisè lloc, havent baixat dos llocs des de fa diversos anys¹¹.

Tot això sense tenir en compte el volum de diner negre que recorre l'economia espanyola. Per la seva pròpia naturalesa no es coneix el seu import, però el Banc d'Espanya està preocupat perquè a l'Estat hi ha molt més diners en líquid (en bitllets de 200 i 500 euros), molt útil per a manejar el diner negre, que el que és normal en una economia del nostre nivell. A l'octubre de 2004 havia 43 milions de bitllets de 500 euros, un per persona de la població, que superen en nombre als bitllets de 50 euros. Amb aquests i altres indicadors, s'ha realitzat un estudi¹² fins l'any 2000, en el que s'estima que el frau fiscal ha passat del 15,5% en 1980 fins al 20,9% en 2000, una quantitat entorn dels 25.000 milions de pessetes.

2.4. Els serveis socials

En les societats modernes els Estats són les institucions polítiques centrals de totes les societats. Els Estats perceben els seus ingressos de tota la societat bàsicament a través dels impostos, i els gasten per a sostenir l'organització d'aquesta mateixa societat (encara que ni els ingressos ni les despeses afecten a tots per igual sinó que unes classes socials surten més beneficiades que unes altres).

¹¹ Les xifres de renda bruta disponible varien segons les fonts. Veurem més baix que altres fonts donen una xifra mitjana propera als 14.000 euros, però no proporcionen dades regionals. De totes maneres, com que el que ens importa aquí és destacar les seves diferències, creiem que aquestes xifres poden utilitzar-se.

¹² Pels professors Alañón i Gómez d'Antonio de la Universitat Complutense de Madrid.

El paper que compleixen els Estats per a sostenir la seva economia, es denomina política econòmica, i el que va dirigit directament a la població és el que es considera política social. Es considera que l'Estat redistribueix una part de la riquesa social, de forma que si s'integra l'activitat de l'Estat la distribució de la renda és distinta de la que és abans de la redistribució que suposa l'Estat. Per exemple, a l'Estat espanyol, si es considera el percentatge de pobres abans de l'actuació de l'Estat, és del 22%, si es considera després baixa al 18%. Clar que això depèn dels elements que es considerin com redistribució. En el nostre país, aquesta redistribució procedeix sobretot de les pensions.

Els comptes de l'activitat de l'Estat apareixen en el Pressupost estatal que s'aprova al Parlament cada any. El pressupost es presenta l'últim trimestre de cada any per a l'actuació de l'any següent. Els Pressupostos Generals de l'Estat per a 2005 es van aprovar al Parlament al desembre de 2004.

La despesa social a Espanya fins a 2004 està considerablement per sota del dels països de la UE. Hauria d'augmentar per a anar aproximant-nos més als països del nostre entorn.

A l'Estat espanyol els ingressos i despeses de l'Estat (sense comptar els de les Comunitats Autònomes) s'aproximen al 40% el PIB. A la UE, els ingressos i despeses de l'Estat estan com mitjana a l'entorn del 48% i els països més rics gasten una part molt més alta de la seva riquesa social.

Amb freqüència s'assenyala que en aquest país es paguen molts impostos. No és així si es consideren els països de la UE15. En el Quadre 4 es presenten els impostos que es paguen en alguns països de la UE, el que permet percebre que Espanya està considerablement per sota dels països del nostre entorn.

Quadre 4. Pressió fiscal (impostos + cotitzacions socials). En % del PIB. 2003

País	%	País	%	País	%
Suècia	51,4	Alemanya	41,7	Rep. Txeca	36,2
Dinamarca	49,8	Eslovènia	40,3	Polònia	35,2
Bèlgica	48,1	Holanda	39,3	Xipre	34,3
França	45,7	Hongria	39,2	Malta	34,2
Finlàndia	45,1	Grècia	38,6	Irlanda	31,2
Àustria	44,8	Portugal	38,1	Eslovàquia	30,9
Itàlia	43,2	Regne Unit	38,0	Letònia	29,1
EUR15	42,2	Espanya	36,6	Lituània	28,7

Si volem que hagi despesa social han de pagar-se impostos. Una cosa és exigir que els impostos es paguin en relació dels ingressos dels que es disposa i pagui més qui més tingui, així com que s'utilitzin de forma eficient en despeses necessàries i importants per al benestar de la població i una altra molt distinta és no voler pagar impostos.

Els Estats actuals tenen al seu càrrec, entre altres coses, el que es diuen els 'serveis socials', que consisteixen que l'Estat ha de proporcionar a la seva ciutadania els serveis socials bàsics: educació, sanitat, pensions, subsidi d'atur i assistència en la pobresa. El que l'Estat espanyol gasta en aquests serveis socials està a l'entorn del 20-25% el PIB – 10% pensions, 6% sanitat, 4,5% educació, 1,5% invalidesa, 2,5% a l'atur, 0,5% a família i 0,3% a habitatge, mentre que en la UE de 15¹³ els percentatges totals estan entorn del 27-28%. A

¹³ Això canvia ara si s'inclouen els deu països que s'han integrat en la UE en 2004 que són bastant més pobres que Espanya i amb menys prestacions socials. Però no tenim perquè mirar als països més pobres, sinó als que

més, atès que molts països de la UE són més rics que nosaltres i gasten un percentatge més alt en despesa social, l'import total del que disposen per a aquest és molt més elevat.

Els plantejaments neoliberals que formen la base de la política econòmica i social actual, es consideren que tota política social és una despesa que ha de minimitzar-se, quan en realitat és una important aportació al benestar de la població. També succeeix que consideren que la despesa social hauria de deixar de ser pública i passar a ser privada doncs llavors l'Estat gastaria menys i, sobretot, les empreses privades podrien obtenir beneficis proporcionant els béns socials (que ja no serien socials sinó privats). Per això, en l'actualitat es tendeix que els serveis socials es privatitzin. A l'Estat espanyol la despesa social no disminueix perquè a causa del franquisme els serveis socials eren mínims en aquest país, de manera que han hagut de créixer en comptes de disminuir. Però el que sí s'està intentant és privatitzar-los, especialment les pensions i la sanitat, ja que l'educació està ja en gran part privatitzada (els programes de concertació són una privatització camuflada).

Ens diuen que no hi ha diners per a la despesa social, perquè es gasta massa en sanitat, educació i pensions, però no és veritat ja que els nostres països són cada vegada més rics (el PIB d'Estat espanyol és més del doble del de fa 20 anys). On va llavors el diners? La qüestió de fons és que la riquesa de més que es produeix, volen, cada vegada més, que vagi al capital – beneficis de les empreses i especialment de les institucions financeres - i diuen que 'no hi ha diners' per a la despesa social.

Educació

L'educació no és una despesa prioritària en aquest país

L'Estat espanyol gasta en educació només el 4,5% del seu PIB. Dins de la UE (amb 5'5% de mitjana) el Regne Unit està al mateix nivell de despesa i només estan per sota el nostre Eslovàquia i Grècia. L'Estat espanyol ocupa el lloc 26 entre tots els del món quant a desenvolupament educatiu - en el mateix nivell que Trinitat i Tobago - i el 23 en quant a la despesa que li dedica.

A Catalunya el pressupost ha passat per al proper any del 2'6% al 2'9%. El tripartit es va comprometre a pujar-lo fins al 6% al llarg de tota la legislatura, però l'augment en aquest primer any és molt feble.

Encara que hi ha un bon nivell d'accés a l'educació (a primària i secundària l'Estat espanyol està per sobre de la mitjana i se situa entre els 10 primers països) un 8,2% d'espanyols adults no han passat per l'escola, el que suposa un percentatge superior al dels països del nostre voltant. Tenint tot això en compte, la UNESCO, en el seu informe Educació per a tots, conclou que l'Estat espanyol està on estava l'any passat, és a dir que la situació de l'educació no millora.

No és, per tant, estrany que l'informe PISA, triennal sobre el nivell educatiu dels estudiants de secundària de l'OCDE, situï a l'Estat espanyol en el vagó de cua - llocs 22 a 24 segons matèries - i amb una tendència a l'empitjorament amb un 23% i un 21% d'estudiants incapaços d'arribar al nivell bàsic de matemàtiques i lectura respectivament i, a més, amb molt pobres percentatges en els nivells d'excel·lència.

No només es gasta poc en educació, o probablement és perquè es gasta poc, que els resultats són demolidors. L'únic 'consol' que ens pot quedar és que Estats Units amb el

estan més pròxims a nosaltres i en millors condicions. No podem deixar que perquè n'hi hagi altres de més pobres es deteriorin les nostres condicions.

doble del percentatge de despesa que Estat espanyol, arriba als mateixos resultats. Almenys en alguna cosa, encara que sigui en el fracàs, ens semblen a l'imperi!

De totes maneres, els indicadors quantitatius respecte a l'educació tenen el perill d'ignorar que el més important no és el nivell que s'arriba a en qualsevol assignatura, sinó la qualitat del conjunt de l'educació, en la seva capacitat de situar a la població escolar en condicions d'entendre la societat que l'envolta i saber situar-se davant d'ella. És de témer que l'educació de l'Estat tampoc compleix aquest objectiu satisfactòriament.

La fundació Bofill ha publicat un treball en el qual es mostra que el model educatiu català és un dels més classistes d'Estat espanyol (V. Navarro en El Periódico de 1/10/04).

A l'Estat espanyol la despesa privada de els famílies en educació duplica la dels 10 països més rics de la UE.

En quant a la privatització de l'ensenyament, entesa en relació amb una assistència cada vegada major d'alumnes a centres privats, podem afirmar, per al cas de Catalunya que, en Infantil i Secundària, no existeix una tendència que indiqui un augment en percentatges de la privada sobre la pública des de la dècada dels 80. L'evolució del nombre de matriculats segueix pautes semblants en la pública i la

privada, on s'observa la disminució d'alumnes a causa de la caiguda de la natalitat. En Educació Secundària, als 90s, el sector públic, que havia escolaritzat un 64% davant d'un 36% del sector privat, va perdre pes a partir de 1995 (55% - 45%) i a l'actualitat es situa en un 57% de la pública i un 43% de la privada (pràcticament tota ella concertada).

Semblaria doncs que no existeix una tendència clara a la privatització com en altres sectors. No obstant hauríem de matisar alguns aspectes que contradiuen aquesta afirmació. En primer lloc que el gruix de la immigració se l'escolaritza en el sector públic, el que provoca en part l'augment actual d'aquest sector. En segon lloc caldria veure com han evolucionat les aportacions de l'erari públic a la concertació dels centres privats. I en tercer lloc caldria quantificar la tendència creixent que les famílies de l'alumnat escolaritzat en el sector públic facin aportacions monetàries, cada vegada majors, per a poder pagar el material necessari per al funcionament normal dels centres escolars, doncs els pressupostos de l'Administració no arriben a cobrir tots les despeses. A això deuriem afegir el cost creixent dels llibres de text. És a dir el grau de veritable gratuïtat de l'escola pública.

La despesa privada de les famílies en educació com a percentatge del consum total a l'Estat espanyol no és massa alt si es té en compte que és només el 2% del consum total; no obstant això, és relativament alt en relació amb el dels països més rics del nostre entorn. 12 dels 15 països de la UE tenen despeses privades molt inferiors, el que significa que l'ensenyament públic cobreix més necessitats educatives en aquests països i les famílies no han de gastar privadament en la mateixa.

Sanitat

A l'Estat espanyol es dedica a la despesa pública en sanitat un 5,7% del PIB, i a Catalunya un 4,5%. La mitjana de la despesa en sanitat en la UE és del 7,1% del PIB i només Grècia està per sota de nosaltres. Estem, per tant, considerablement per sota de la mitjana comunitària.

No és estrany, per tant, que els pacients per metge a la setmana a l'Estat espanyol siguin de 154 mentre que la mitjana de la UE és de 103, i que la majoria de les consultes

La despesa sanitària per càpita era al 2001 de 990 € a l'any, el 74% respecte a la mitjana de la UE, però per a la despesa privada el percentatge de la despesa a Espanya respecte a la resta de la UE s'eleva al 91%.

durin menys de 5 minuts (52%) i un 87 % menys de 9 minuts, mentre que les xifres mitges a la UE siguin del 37% per a les de menys de 5 minuts i 66% per a les de menys de 9 minuts. Curiosament en una estadística sobre el nombre de metges generalistes en actiu per cada mil habitants que dóna l'OCDE referent a això, no apareix la dada per a Espanya.

L'Estat espanyol és el país que més gasta en farmàcia entre tots els països rics

La despesa que realment ha augmentat els últims anys és la despesa en farmàcia que passa del 16% en 1992 al 22% en 2004 (el que suposa un bon negoci per a les empreses farmacèutiques) i molt poc en personal, béns i serveis.

Encara que la inversió hospitalària pública deixa a Espanya en un nivell acceptable, la situació s'inverteix per a l'atenció primària: dels 13 països de la UE que mesuren el percentatge que s'enduu la despesa pública ambulatoria, l'Estat espanyol ocupa l'últim lloc i és el quart més baix darrere de Polònia, Eslovàquia i Hongria en la despesa per càpita per aquest concepte. No ha de sorprendre, per tant, que la despesa ambulatoria privada sigui de les més altes del món, només darrere d'Estats Units i Mèxic i la més alta d'Europa.

En el cas de Catalunya, la despesa pública és menor que la mitjana de l'Estat. Sent una regió rica ocupa el lloc 13 entre les 17 CC.AA. de l'Estat en relació amb la seva despesa sanitària. Es diu que el sistema sanitari de Catalunya genera un dèficit acumulat de 1200 milions d'euros anuals. Aquest dèficit sorgeix perquè el diners que la Generalitat rep de l'Administració central no és suficient per a cobrir la despesa sanitària a Catalunya, fins i tot encara que aquest sigui més reduït per persona que en moltes altres CC.AA. de l'Estat. És, per tant, un dèficit administratiu a causa de l'escassetat de transferències per a cobrir un servei necessari i no a la falta d'ingressos, ja que les despeses de sanitat han de cobrir-se amb els impostos que paga la població. Depèn de com aquests es distribueixin amb criteris polítics entre les diverses despeses i entre les diverses regions perquè existirà o no dèficit. Una gran part de la ciutadania espanyola i catalana preferiria gastar més en sanitat i menys en despeses militars i no hauria 'dèficit'.

El que de totes maneres està clar és que a l'Estat espanyol la despesa total en salut és bastant inferior que la mitjana de la UE, el que significa que tota la població espanyola té un "dèficit" de despesa sanitària respecte a la UE.

*Els polítics són els primers absents de les sales d'espera de l'atenció primària (pública).
El Mundo 11/12/04.*

Donada la necessitat d'augmentar aquests recursos, el Govern de la Generalitat de Catalunya :

- Ha establert un petit recàrrec sobre l'impost dels carburants.
- Ha llançat un globus sonda sobre la possibilitat de cobrar un co-pagament (1 € per visita), argumentant que és una petita quantitat i que, a més, evitaria les visites innecessàries. Però no sembla tenir en compte que això suposa canviar el caràcter d'un dret gratuït a la sanitat, per a convertir-lo en una mercaderia que s'ha de comprar (encara que de moment sigui barata), i que afectarà negativament als més pobres i als ancians pobres encara més.
- Davant la insuficiència i la impopularitat d'aquestes mesures ha nomenat un "comitè de savis" que estudiarà les possibles vies de solució. És curiós observar que quan el govern pensa a aplicar una mesura impopular, sovint es refugia a nomenar un 'Comitè d'alguna cosa' que la justificarà amb grandiosos estudis i té el perill que es pot acabar acceptant-la 'perquè no hi ha altra via'. Aquesta Comissió d'Experts ja ha avaluat en 32 milions d'euros (només el 5% del dèficit total) a l'any els ingressos que podrien obtenir-se

amb el copagament d'un euro. El que mostra, d'una banda, que és una proposta que continua activa, i de l'altra, que és una proposta absurda doncs en cap cas pot resoldre el problema del dèficit sanitari. Si es porta a terme caldrà preguntar-se quins són les veritables raons per a la seva implantació.

- A més, exerceix pressions sobre el Govern Central perquè inclogui una partida en els Pressupostos de l'Estat per a eixugar aquest dèficit.

Intentar augmentar els ingressos per a la sanitat podria estar bé, encara que no totes les mesures que es suggereixen per a això siguin adequades, com és el cas del copagament. El que ja no sembla tan lògic és el que paral·lelament no es prenguin mesures per a reformar el sistema que genera aquest dèficit.

La patronal Unió Catalana d'Hospitals 'preocupada pel dèficit de la sanitat pública' ha presentat a la Comissió d'Experts un document en el qual realitzen una sèrie de propostes per a resoldre-la:

- que els malalts paguin un euro per visita.
- que els malalts hospitalitzats paguin per la seva manutenció tres euros al dia.
- que s'elimini la gratuïtat dels medicaments quan s'està hospitalitzat.

En 2003 la compra de serveis (per mitjà dels concerts) ha suposat 2.159 milions de €, que representen el 39% de les despeses sanitàries totals

És curiosa, per usar paraules suaus, aquesta preocupació pel dèficit sanitari públic de la patronal d'hospitals. Caldria saber si es proposen ser ells qui administrin els ingressos així obtinguts.

Està clar que la iniciativa privada no roman inactiva enfront d'aquestes dinàmiques. En aquests moments estem assistint a una formidable pressió de societats de capital risc que volen participar en un negoci que mou grans quantitats de diners, el que no és d'estranyar si tenim en compte que els beneficis del grapat d'empreses proveïdores, que fins a ara s'han repartit el pastís, han crescut de forma exponencial en els últims 15 anys.

Resulta paradoxal que un sistema que és deficitari per a l'erari públic, sigui tan atractiu per al capital privat, sent finançat per aquell.

Pensions

El sistema principal de pensions de vellesa a l'Estat espanyol és un sistema públic, pel qual els treballadors paguen les cotitzacions segons els seus salaris i el sector públic paga la pensió als pensionistes. És a dir, que aquests no reben res gratuïtament sinó que han anat pagant les cotitzacions durant tota la seva vida laboral per a tenir dret a una pensió en el moment de la seva jubilació. Estableixen una assegurança amb el sector públic. Aquest sistema es diu 'de repartiment' doncs cada any les pensions dels jubilats es paguen amb les cotitzacions dels treballadors en actiu. Aquest sistema incorpora alguns elements de solidaritat doncs cobreix algunes pensions de treballadors que en actiu tenen ingressos molt baixos i perceben com jubilats més del que els correspondria per les seves cotitzacions.

A l'Estat espanyol, l'any 2003 es va dedicar a les pensions públiques al voltant del 12% del PIB, per a un nombre de pensionistes una mica superior als 7.800.000. Encara que les pensions permeten que la majoria dels jubilats no visquin en

La pensió mitja al 2005 serà de 524 € al mes o 7.336 € a l'any

la pobresa, proporcionen, no obstant, ingressos bastant baixos. La pensió mínima per a un jubilat amb cònjuge serà de 524 € al 2005 i totes les pensions mínimes per altres conceptes estan per sota, el que no permet grans fantasies. Si es té en compte que parlem de pensió mitja, això vol dir que hi ha moltes per damunt i també moltes per sota, amb el que ens trobem amb significatius nivells de misèria. Al voltant del 75% de les pensions eren d'importos inferiors al llindar de pobresa (entès com la meitat del PIB per càpita) i el 55% no superava el Salari Mínim Interprofessional. Per l'altre costat, la pensió màxima de la Seguretat Social serà a partir de 2005 de 2.159,12 euros al mes.

S'ha generalitzat la falsa idea que en el futur no haurà diners per a les pensions públiques i que si es vol assegurar la vellesa s'han de realitzar pensions privades. Amb l'objectiu d'estimular aquestes pensions privades, el 1987 i 1988 es van aplicar lleis sobre plans i fons de pensions complementaris, privats, voluntaris i de capitalització que oferien substancials rebaixes fiscals. Aquestes pensions són gestionades per institucions financeres que inverteixen els fons dipositats pels particulars a la Borsa, i amb ells i els seus rendiments es paguen les pensions quan s'arriba a l'edat de jubilació. Es diu sistema de capitalització. Davant les afirmacions sobre la crisi de les pensions, la població s'ha anat espantant i bastants espanyols estan estalviant a través de fons privats de pensions.

En només quinze anys els plans de pensions representen més del 7% del PIB (les entitats financeres volen que arribin fins al 20-25%)

Els sindicats majoritaris han pactat diferir un percentatge del sou dels funcionaris (sense ser consultats) a un fons privat gestionat per una empresa formada en el seu 70% pel BBVA i en un 30% per una empresa de CC.OO. i UGT.

Aquestes pensions privades individuals es van iniciar en 1988 i, des de llavors, gairebé set milions d'espanyols participen en els plans de pensions amb 33.000 milions d'euros acumulats fins a octubre de 2004. El govern dona suport molt activament a l'establiment de pensions privades pels particulars amb substancials desgravacions fiscals. A més, des de 2003 es permeten els plans

de previsió assegurats (PPA) que milloren les condicions dels plans de pensions privats. En només dos anys - 2003 i 2004 - aquests plans han estat subscrits per 70.000 persones per un import de 145 milions d'euros.

A més, hi ha les pensions privades d'empreses per les quals aquestes poden establir en els convenis col·lectius, pensions privades per a tots o una part dels seus treballadors. Aquestes pensions que aparentment són una millora per als treballadors són molt perilloses, doncs amb el temps duen a reduir les pensions obligatòries públiques, com ja ha succeït en països com Anglaterra, acabant amb el model solidari que implica el sistema de repartiment. Per això cal estar molt alerta amb elles. No obstant això, els dos sindicats majoritaris UGT i CCOO estan pactant aquest tipus de pensions en algunes grans empreses i també per als funcionaris públics.

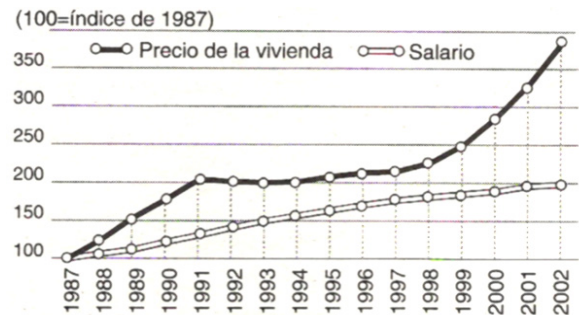
Nombrosos estudis realitzats demostren que no és veritat que hagi crisi en el sistema de pensions i no té perquè haver-la en el futur. El que succeeix és que els fons de pensions són un magnífic negoci per a les institucions financeres (bancs, caixes i companyies d'assegurances) i són elles les que generen tot el temor a la crisi, finançant els estudis que ho diuen, i impulsant als governs a legislar el que a elles els convé.

A més les pensions privades són enormement arriscades per als treballadors, ja que els seus fons es dipositen en Borsa que pot baixar i perdre una part substancial del capital dipositat, com ja ha succeït.

L'habitatge

Encara que la responsabilitat per l'habitatge no és estrictament pública sinó que es combina amb la provisió privada, per la seva importància en el benestar de les famílies, es produeix un control, un seguiment i una política específica a aquest aspecte pel sector públic. Per aquesta raó la incloem dintre de l'apartat referent als serveis socials.

El sistema habitual de provisió d'habitatge a l'Estat espanyol, des dels anys seixanta, és el de la propietat. Més del 80% de les famílies són propietàries dels seus habitatges. Aconseguir-lo sempre ha suposat un esforç molt important per a la majoria d'elles, però actualment, sobretot en les ciutats i pobles grans, el preu de l'habitatge s'ha disparat.

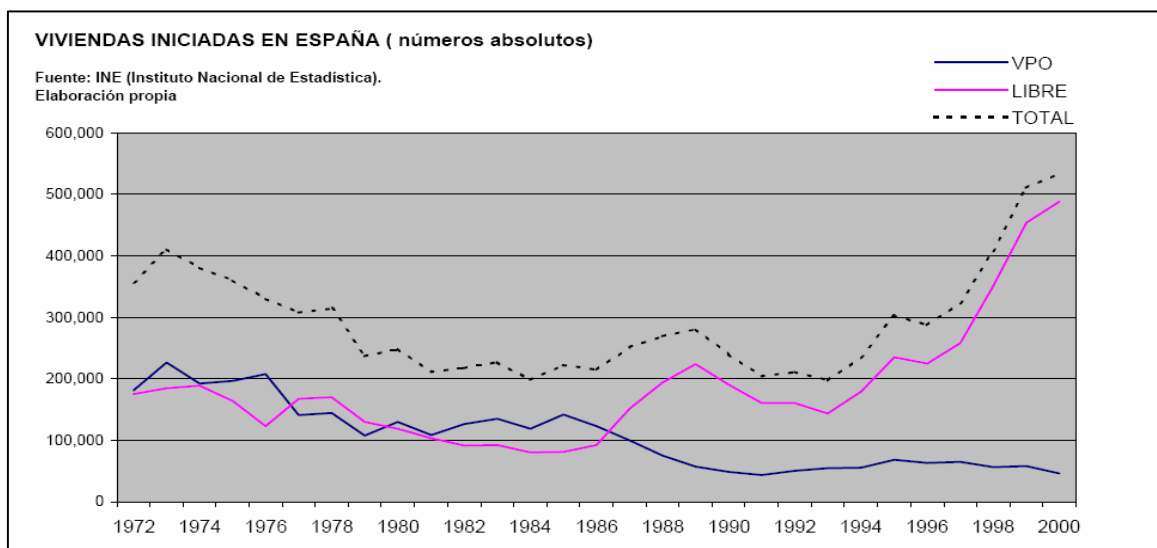


Gràfic. 8: Evolució dels preus de l'habitatge i dels salaris

Els augments del preu de l'habitatge entre un 15-20% a l'any són habituals davant del 7,2% de mitjana d'augment en la zona euro. Prenent desembre de 1996, quan els habitatges ja no eren gaire barats, com a referència 100, podem comprovar que el preu a juny del 2004 presentava un índex de 240. Sembla que al 2004 l'augment del preu ha estat una mica menor que en anys anteriors, però encara arribava al 12,5%. L'accés actual a l'habitatge constitueix un dels principals problemes per a la vida de les famílies i persones més joves.

L'haver de comprar un habitatge suposa dedicar una part molt important dels ingressos familiars al pagament de la corresponent hipoteca durant un llarg període de temps - les hipoteques es fan ara a 30 i 40 anys -, portant a un alt endeutament (el nivell d'endeutament familiar arriba a el 99% de la renda disponible de les famílies, xifra que s'ha duplicat en relació amb mitjans dels 90, corresponent a l'habitatge més del 70% de l'endeutament total, la qual cosa angosta les famílies respecte al seu futur. L'endeutament en la zona euro és del 86,6%. Aquest tema fins i tot preocupa a les autoritats econòmiques que temen que una pujada de tipus d'interès dugui que moltes famílies no puguin pagar les hipoteques, creant dificultats per a la banca i han demanat a aquesta que no presti més del 80% del valor de l'habitatge.

Davant d'això l'administració pública no mostra la voluntat d'aplicar polítiques que contribueixin a resoldre el problema de l'habitatge (frenar l'imparable increment del preu dels immobles o proporcionar habitatge públic en millors condicions). La provisió pública d'habitatge és escassíssima comparada amb la construcció total d'habitatge, i a més decreixent en el temps.



Gràfic 9: Construcció d'habitatge de protecció oficial.

2.5. La macroeconomia

Perquè l'economia funcioni adequadament, és necessari que una sèrie d'elements als quals es denomina variables macroeconòmiques (creixement del PIB, nivell d'ocupació, control de la inflació i equilibri de la Balança de Pagaments) funcioni de forma satisfactòria. Encara que en el capitalisme és l'activitat privada la que porta a terme la vida econòmica, perquè aquests elements es desenvolupin satisfactòriament és molt important l'actuació de l'Estat a través de la qual es coneix com política macroeconòmica.

En l'economia espanyola aquests elements han evolucionat de la forma següent:

L'activitat econòmica ha crescut en els noranta a un ritme mig del 3,21%, encara que en la primera legislatura va créixer al ritme de 3,82% mentre que en la segona ho va fer només al 2,6%. En la conjuntura actual de l'economia mundial i europea, és un ritme bastant satisfactori, més alt que el de les principals economies de l'àrea de la UE - Alemanya 1,31% i França 2,18% - encara que hi ha economies que han crescut més: Irlanda 7,76%, Finlàndia 3,56% i Grècia 3,72%. Cal tenir en compte que per a les economies més pobres és més fàcil créixer més, per la qual cosa el major creixement de l'Estat espanyol sobre França, per exemple, no és tan sorprenent. Aquesta diferència de creixement ha fet que l'Estat espanyol hagi passat de tenir una renda per càpita respecte a la UE del 77% al 1994 al 84% al 2003 (98% si es considera la UE de 25, exclusivament a causa d'un efecte estadístic) Les previsions que s'estan fent per al creixement d'Estat espanyol al 2005 estan al voltant del 2,6%. Aquest creixement permet (no assegura) que el nivell de vida de la població augmenti, però un creixement menor indica que serà més difícil generar ocupació.

Espanya creix més que els països rics europeus, però el seu creixement no és gaire fort i a més, està disminuint

Espanya és el país amb més atur de la zona Euro, amb una taxa d'atur 2,4 punts per sobre de la mitjana de la UE

A causa d'aquest creixement, i a canvis en la forma de mesurar-lo, la taxa d'atur s'ha reduït considerablement des de mitjans dels noranta. En 1996 l'atur era de 18,1% de la població activa i en 2003

del 11,3%. Encara així, dins de l'Europa dels 25 només hi ha 4 països amb més atur que l'Estat espanyol. La taxa d'atur de Catalunya és bastant menor, doncs ja s'ha dit que està situada entre el 6 % i el 8% al 2004.

La contenció de la inflació té un preu alt en termes de menor creixement i més atur, tal com ho reflecteixen les xifres de la UE

La inflació a l'Estat espanyol és molt inferior a la que era habitual en el passat, d'acord amb les normes de la política econòmica neoliberal que considera que el control de la inflació és el seu principal objectiu. En els últims anys està al voltant d'un 3% (el 2004 a l'Estat el 3,2%, a Catalunya el 3,6%) encara que la població sent que aquesta xifra no reflecteix realment

el que succeeix amb els preus del cost de la vida. Especialment la introducció de l'euro l'any 2000 va suposar un fort augment dels preus. L'estat espanyol ha estat el país de la zona euro on els preus han crescut més des de la posada en circulació de l'euro: De gener de 2002 a desembre de 2004 l'alça ha estat del 10,2%, gairebé quatre punts per sobre de la mitjana de la zona euro.

Respecte la Balança de Pagaments, només en 4 anys de tota la dècada dels noranta els saldos van ser positius. Des de 1999 els saldos són negatius i en quantitats bastant considerables. El saldo de la Balança Comercial (diferència entre importacions i exportacions de béns i serveis) es deteriora contínuament, sent en 2004 considerablement superior al de l'any anterior. El mateix succeeix amb la Balança de Pagaments, sent el saldo negatiu del 3,4% del PIB, que és una xifra substancial, esdevenint un problema per a l'economia.

És bastant difícil que els quatre elements funcionin bé alhora, pel que s'han d'establir prioritats entre ells. Si es controla molt la inflació cal frenar l'economia, el que suposa créixer menys i que es generi menys ocupació i hagi més atur. Per contra, cert nivell prudent d'inflació afavoreix l'ocupació. En la UE en general i en l'Estat espanyol, en els últims anys, s'ha controlat molt fortament la inflació a expenses d'un lent creixement i una feble generació d'ocupació, el que duu a altes xifres d'atur. Són les prioritats del capital financer a costa de les dels treballadors.

En l'actualitat, la prioritat de la UE, els governs i el capital financer consisteix en el control de la inflació, a costa del creixement i de l'ocupació.

Quadre 5. Alguns elements de l'evolució macroeconòmica

Variable	Anys	Espanya % tendència	UE % tendència
Creixement	90s	3,2 disminuir	2 disminuir
Inflació	2000s	3-4 augmentar	2 mantenir-se =
Atur	2000s	18-11 mantenir-se =	8-10 mantenir-se =
Bal. Pag.	2000s	Dèficit augmentar	Superàvit mantenir-se =

La política macroeconòmica espanyola - és a dir l'actuació de l'Estat - ha estat regida per les directrius de la UE degut especialment a la inevitable obligació de seguir aquelles que dicta el Banc Central Europeu per controlar la inflació mitjançant la política monetària i per les que es deriven de l'anomenat Pacte d'Estabilitat i Creixement, que limita al 3% el dèficit que el sector públic pot tenir en el seu pressupost. Els governs espanyols han estat els seguidors més fidels d'aquest Pacte, malgrat les fortes crítiques que aquest suscita entre

molts economistes perquè duu a disminuir el creixement i augmentar l'atur. L'any 2003 Alemanya, França, Holanda i Grècia no van complir el citat Pacte, i Portugal i Itàlia van estar a punt de no fer-ho, el que ha dut a plantejar-se la conveniència d'almenys 'flexibilitzar-lo'. Encara que a la UE primer Solbes i després Almunia plantejaven el seu manteniment, ara, davant la forta pressió d'Alemanya i França per a canviar-lo, sembla que estan més amatents a això.

Des de 1999 la moneda espanyola ha passat a ser l'euro, que encara que des del seu inici fins a 2002 va baixar fortament de valor respecte al dòlar, ara ha pujat molt i està a un canvi molt alt (1,3 dòlars per cada euro a desembre del 2004) respecte a la moneda nord-americana. Això no és bo per a les exportacions europees, però a l'Estat espanyol no li afecta gaire perquè la major part de les mateixes van a la zona euro, que té la mateixa moneda. No obstant això, la cotització de l'euro afavoreix a l'economia espanyola perquè el petroli, que es paga en dòlars, surt més barat.

Va ser amb aquests indicadors considerats positius, llevat el de la Balança de Pagaments, (creixement del PIB, reducció de l'atur i contenció de la inflació) amb els quals en la segona part dels noranta el govern d'Aznar podia dir que "Espanya va bé".

Però aquests equilibris no reflecteixen de forma adequada el benestar dels ciutadans. Són pistes, però no són una foto completa. Per a valorar el benestar cal prendre una foto més àmplia, en la que caldria tenir en compte molts altres aspectes, per exemple, la precarietat en l'ocupació, la provisió de serveis socials o el nivell de pobresa. Elements que suposarien una avaluació més realista.

2.6. El benestar material de la població

És impossible avaluar el benestar de la població, ja que és un aspecte molt subjectiu. Però és possible obtenir alguns indicadors d'aquest benestar que ens assenyalen com són coberts alguns aspectes materials que són importants per al benestar humà. Entre ells podem destacar alguns:

1. L'indicador més important sobre la capacitat per a cobrir les necessitats i desitjos materials és el nivell d'ingressos que es perceben. Bé per mitjà del treball, per mitjà dels beneficis del capital o les rendes de la propietat, o a través de la seguretat social o l'assistència social. Com les persones viuen en família de vegades cal considerar no només els ingressos individuals sinó els de la família en el seu conjunt, que indiquen millor el nivell de benestar material que els seus

Una gran part de la població espanyola (al voltant del 80%) disposa de suficients mitjans materials per a viure decentment, encara que les diferències en aquests nivells són molt grans.

membres poden gaudir.

La renda anual nacional disponible per habitant (Annex) l'any 2002 era de 14.548 euros. Per descomptat, no tothom percep aquest ingrés, sinó que molts perceben considerablement menys – els considerats com a pobres perceben entre 6.000 i 7.000 euros a l'any, i els inclosos en pobresa severa la meitat d'aquestes quantitats - mentre uns altres reben molt més. El salari mig brut per treballador fou el 2002 de 19.800 euros (22.000 els homes, 15.700 les dones) En el passat a les famílies només treballava el cap de família (generalment un home, marit i pare) però des de fa ja bastants anys s'ha anat generalitzant que a les famílies treballen almenys dos dels seus membres (pare i marit, mare i esposa) En les famílies que hi ha dos salaris en general es pot viure decentment, però si només hi ha un salari és difícil arribar a final de mes. No obstant, durant el període d'abril a juny del 2003, el 55,6% de les

llars espanyoles van afirmar tenir dificultats per a acabar el mes amb el que guanyen, mig milió de llars més que l'any anterior. (La Vanguardia, 7 d'octubre 3003)

En la societat espanyola el 18% de les famílies són pobres i el 55% de les famílies tenen dificultats per a arribar a final de mes. En contrapartida és el país on el nombre de rics creix més de tota la UE i ocupa el tercer lloc en el creixement de rics en el món

Els que reben poc i no poden cobrir les seves necessitats d'acord a la renda de la majoria del país, són pobres. Hi ha moltes maneres de mesurar la pobresa, però utilitzant diverses mesures (veure Annex) sembla que a l'Estat espanyol entre un 18-20% de la població (7,7-8,6 milions) està compresa entre els pobres, i d'aquests, un 10% està considerat de pobresa severa (mes de 750.000 persones) Encara que s'havia millorat des de 1994, encara entre 1998 i 2001 l'Estat espanyol era el quart país amb major proporció de pobres de la UE-15, sent els nens (19%), les dones (20,3%) i els ancians (20% per a homes, 24% per a dones), els grups més febles i vulnerables.

Es pot concloure que la societat en la qual vivim és altament desigual en els ingressos i, per tant, en les oportunitats per a tota la seva població.

2. Com que la forma habitual d'obtenir ingressos per a la majoria de la població és mitjançant el treball, es considera que si vols treballar i no tens treball - estar desocupat - és un indicador de malestar. De vegades encara que el subsidi d'atur o l'ajuda familiar cobreixi les necessitats materials, els desocupats senten que no participen en el circuit de les persones 'normals' i se senten malament. També per això, l'atur és un indicador de malestar. A l'Estat espanyol l'índex d'atur actual oscil·la entorn del 10-11% però ha estat molt més alt durant els anys noranta, quan oscil·lava entre el 16-20%.

3. L'alt preu dels habitatges i el consumisme generalitzat està duent a les famílies espanyoles a endeutar-se a nivells molt alts, arribant els deutes gairebé al 100% dels ingressos familiars. Aquesta situació duu a la vulnerabilitat de la situació econòmica familiar, doncs qualsevol alteració dels ingressos normals - l'atur o una malaltia llarga - o d'augment del tipus d'interès que impedeixi pagar els deutes, pot posar a les famílies en situacions molt compromeses.

4. El problema de l'habitatge ha dut que molts joves hagin d'anar-se a viure lluny d'on treballen. Això duu a dedicar molt temps al transport, el que disminueix el temps per a un mateix, i a haver de recórrer en molts casos al transport privat (automòbil) Un tema important en la qualitat de vida de la població és el temps de transport, els recursos dedicats al mateix i la falta d'uns transports públics de qualitat.

5. Un indicador interessant de la possibilitat d'independència personal és també el percentatge de joves que romanen vivint amb les seves famílies una vegada arribada l'edat adulta. A causa de els problemes de precarietat laboral i d'habitatge, els joves han de quedar-se més temps amb les seves famílies. El nombre d'espanyols de 25 a 34 anys que segueixen vivint amb els seus pares ha augmentat un 50% des de 1991 (de 1,7 milions a 2,6 milions de persones) D'altra banda, les famílies són ara més liberals amb els joves, el que afavoreix que aquests es quedin més fàcilment amb elles. El resultat és que a l'Estat espanyol, el 54% dels joves als vint-i-cinc anys resideix amb els pares, davant d'un 7% als països nòrdics. Així mateix, dels desocupats d'entre 20 i 30 anys, el 90% viu amb els pares, mentre que només un 10% de danesos ho fan.

6. Una part important del benestar material és la constituïda pels serveis socials. És a dir, aquells serveis que proporciona el sector públic i que són essencials per al benestar

material. Els més importants entre ells són la sanitat, l'educació, la situació a la vellesa (pensions i serveis de vellesa) i l'assistència social (quan no és possible defensar-se sol) Són béns que en general no els comprem al mercat, però són molt importants per al benestar. A la part de social hem recollit algunes dades referent a això. Atès que les administracions públiques gasten en serveis socials considerablement menys que la UE això suposa que la provisió d'aquests és inferior. Ens trobem en una situació de relatiu benestar privat, però escassetat de serveis públics. A més, els serveis socials s'estan privatitzant amb el que la diferència entre els quals poden pagar per ells i els quals no poden augmenta, donant lloc a una societat cada vegada més desigual i insolidària.

7. En les societats actuals totes les persones consumim moltes mercaderies. Bastants d'elles necessàries i moltes altres innecessàries, induïdes per la publicitat. Entre els béns que semblen bastant necessaris podem assenyalar que en l'Estat espanyol la majoria de la població disposa d'ells (serveis d'aigua i llum als habitatges), així com dels electrodomèstics essencials (rentadora, nevera, telèfon fix i ara mòbil, encara que són més escassos els sistemes de calefacció) Moltes famílies disposen també d'automòbil, un element en el que el consumisme es dispara, havent arribat les vendes d'automòbils al màxim històric en 2004, amb 1,5 milions de cotxes nous venuts, i molts d'ells tot-terreny. A les famílies no pobres, el nivell de consum està considerablement per sobre de les necessitats bàsiques.

Però moltes de les mercaderies que consumim no són necessàries per a un veritable benestar i, no obstant això, ens endeutem per a consumir més. Acabem d'esmentar les altes xifres d'endeutament de les famílies.

3. El model de creixement

Si tractem de considerar conjuntament l'evolució de l'economia de l'Estat podem definir alguns trets bàsics del model de creixement que la mateixa presenta:

- Deixa en mans de la iniciativa privada la marxa de l'economia – és el que diuen 'mercat'- i situa l'actuació pública, la política econòmica, en funció del que és convenient per a aquesta. Això no significa que l'actuació pública no és necessària o important, sinó que se subordina a les necessitats o els desitjos dels grans agents econòmics.
- Aquests grans agents econòmics estan formats per capitals internacionalitzats – és a dir la combinació de grans capitals internacionals i dels grans capitals de l'Estat - que, conjuntament conformen l'economia espanyola. Entre aquests grans capitals són els capitals financers els més poderosos, però també les grans empreses transnacionals ostenten molt poder. Les mitjanes i petites empreses en les quals és majoria el capital nacional i l'ocupació són subordinades als interessos d'aquestes grans empreses. L'estructura productiva depèn cada vegada més de decisions que es prenen en l'exterior i va concentrant-se més en alguns sectors molt dependents. Hi ha, a més, indústries amb problemes importants: Izar, el tèxtil, l'excés de la construcció, ...
- El model de política econòmica que aquestes grans empreses afavoreixen i segueix la política de les administracions públiques (central i CC.AA.) és un model denominat de competitivitat global, que es vol recolzar en les exportacions per a créixer i exigeix la possibilitat de negociar en mercaderies i capitals a tot el món sense cap

control. En el cas d'Espanya, no obstant això, el creixement no es deu tant a les exportacions sinó a la demanda interna, que pot fallar si els salaris segueixen deteriorant-se i l'endeutament arriba a nivells insostenibles. No obstant això si ens afecten les importacions que substitueixen les vendes de les empreses autòctones i creen el fort dèficit que presenta la Balança de pagaments, que fa vulnerable l'economia espanyola.

- Per contra, el model exigeix l'estret control de la inflació per a no danyar els interessos dels capitals financers i afavorir les exportacions. En Espanya s'ha aconseguit contenir la tendència a l'alta inflació que era habitual, però encara que ara presenta taxes baixes, encara són més altes que la resta de països amb els quals comerciem. Això deteriora la competitivitat a la qual dóna suport aquest model, si bé li permet créixer més que la resta de molts dels països de la UE. L'esforç per contenir la inflació frena el creixement i augmenta l'atur.
- Observant la política social de l'Estat espanyol – salari mínim, despesa en serveis socials, qualitat dels serveis, evolució de les pensions -, es conclou que és la mínima possible per a legitimar i mantenir el seu poder davant els seus respectius votants. S'observa molt poc esforç per millorar la qualitat de vida de la majoria de la població. Els capitals privats han absorbit ja totes les empreses públiques i ara estan tractant d'absorbir els serveis socials, com salut, educació, pensions i la RENFE. L'Estat espanyol no només és un dels països de la UE que menys gasta en serveis socials, sinó que està sent molt actiu a impulsar la privatització dels serveis socials.
- L'Estat espanyol ha anat accedint als desitjos de les empreses del país quant a la regulació laboral facilitant el que anomenen 'la flexibilització' del treball, que en realitat és la precarització, la temporalitat del mateix, l'austeritat salarial i, en general, a la subordinació del món del treball als interessos de les empreses. En aquesta tasca ha assolit en moltes ocasions la cooperació dels sindicats majoritaris que semblen participar de la mateixa visió econòmica dominant.
- Si els salaris no creixen, l'endeutament continua, les exportacions creixen poc i les importacions creixen més, sent difícil que l'economia creixi i generi llocs

de treball suficients perquè la seva població tingui ocupacions estables i salaris satisfactoris, el que posa en perill la capacitat de reproduir l'esquema econòmic i suposa una amenaça important per al benestar de la població.

- Així mateix la regulació fiscal ha anat dirigida a afavorir a les empreses i a les rendes més altes a costa d'un augment considerable de tributació indirecta.

En una paraula, el model de creixement de l'economia espanyola està regit per les orientacions del model neoliberal de competitivitat global. Aquest model li està permetent certa taxa de creixement i de nivell de vida per a la seva població, però presenta també problemes en els seus propis termes que duen a pensar que pot disminuir el creixement amb tots els problemes d'atur, ajustament salarial i penúria pública que això comporta, que si fos analitzada per altres indicadors potser no semblaria anar tan bé. Però, i sobretot, aquest model té conseqüències molt diferents per als diferents grups socials, el que assenyalava l'existència de diverses "Espanyas":

4. L'avaluació de TAIFA

*“Españolito que vienes al mundo,
una de las dos Españas
ha de helarte el corazón”*

Antonio Machado

Les “Espanyes”

- Una Espanya treballadora, que creix, amb una part substancial de la població que cobreix bastant bé les seves necessitats materials, amb un alt nivell de consum privat fregant el consumisme exacerbant i un alt nivell d'endeutament. Són famílies nuclears (pare, mare i un o dos fills) en les quals treballen almenys dues persones. Són els espanyols que viuen bé, encara que disposen d'escassos serveis socials que, a més, van privatitzant-se. Són aquests els que han assumit totalment el sistema existent i que en gran part accepten amb complaença el discurs individualista que afirma que si ells viuen bé els que no ho fan és perquè no s'han esforçat prou. Encara que aquest benestar material no els impedeix estar bastant angoixats pel futur, bé per la seva pròpia ocupació - els majors de 45 anys temen perdre-la doncs saben que és molt poc probable que en trobin una altra d'igual – o bé, amb més freqüència, per la dels seus fills, els quals estan experimentant o preveuen condicions difícils. És una Espanya amable, però amenaçadora i angoixant per a una gran part de la població.
- Una Espanya ‘del malbaratament’, formada per una minoria molt petita amb condicions de vida extraordinàriament favorables: rendistes, propietaris de capital financer i industrial, empresaris amb èxit, els seus alts càrrecs, alguns periodistes, artistes, esportistes i les seves famílies, i una part molt substancial dels agents polítics i alguns agents socials del país. Encara que a diferents nivells materials - els agents polítics i socials no poden sostenir l'enorme luxe i malbaratament dels altres - tenen un nivell material esplèndid i gaudeixen d'un ampli reconeixement social. Són l'Espanya de l'èxit, la *jet set* espanyola. Són ells els que escriuen als diaris, fan la televisió, compareixen a les tertúlies. Són els que, independentment de la seva adscripció política, en el seu fur intern estan convençuts que ‘Espanya va bé’. És l'Espanya dels oripells d'una molt reduïda minoria.
- Una Espanya pobre, a la qual les coses no li van gens bé. I que constitueix entre una quarta i una cinquena part de la població. Que sofreix l'atur, la precarietat laboral, salaris congelats o en descens, 'escassos i decreixents serveis socials, una distribució de la renda molt desigual, marginació, exclusió, pobresa. Una població que no té veu i passa desapercebuda, però existeix. Una població que sobreviu, però poca cosa més. I sobretot que experimenta una falta total de projecte de vida, d'expectatives de futur. És l'Espanya trista que afecta a massa habitants en aquest país..

Glossari

Balança comercial

Diferència entre l'import de les importacions i les exportacions de béns (del país amb l'exterior). Si les importacions són majors que les exportacions es diu que hi ha un dèficit. Si les exportacions són majors que les importacions es diu que hi ha un superàvit.

Balança de compte corrent

Diferència dels imports de les transaccions amb l'exterior en béns, en serveis i en transferències (ingressos o pagaments sense contrapartides) des de o a l'exterior. Si els ingressos són majors que els pagaments hi ha un superàvit, si els pagaments són majors que els ingressos hi ha un dèficit.

Balança de pagaments

La Balança de Pagaments amida les relacions de l'economia d'un Estat amb els altres països. En principi ha d'estar equilibrada, és a dir, pagar a l'exterior, el mateix que es recapta de l'exterior, però això és un equilibri comptable i els seus diverses partides- balança comercial, per compte corrent, de capitals- poden mostrar desequilibris que mostren la situació real. És necessari controlar el que succeeix en la Balança de Pagaments perquè un país no es pot endeutar massa.

Costos salarials

Import dels salaris més les contribucions a la seguretat social. El cost salarial unitari és el cost salarial per unitat de producte, que depèn del cost salarial i de la productivitat (si la productivitat augmenta, amb el mateix salari, el cost salarial unitari baixa)

Creixement econòmic

Es considera que l'economia ha de créixer, que vol dir tenir cada vegada més activitat econòmica, que és el que amida el PIB. En el capitalisme l'economia ha de créixer sempre perquè els beneficis del capital creixin i perquè es generi ocupació.

Dèficit fiscal

Diferència entre els ingressos i les despeses de les administracions públiques. Es pot mesurar a diferents nivells: dèficit de l'Estat o de cada comunitat autònoma, o de l'Estat + CC.AA., o Estat + CC.AA. + Ajuntaments. El Pacte d'Estabilitat i Creixement estableix un límit per al dèficit total de les administracions públiques, és a dir, Estat + CC.AA. + Ajuntaments.

Distribució primària de la renda

La distribució de la renda (riquesa que es produeix en un període de temps) entre els salaris (incloent les cotitzacions socials) i els beneficis i les rendes, sense tenir en compte l'actuació de l'Estat. És més un concepte comptable que un concepte pràctic, ja que els impostos i les despeses de l'Estat estan molt barrejats amb les altres activitats econòmiques i la separació en la pràctica és gairebé impossible.

Efecte estadístic a la UE.

A la UE fins al 2004 hi havia 15 membres que eren els que es consideraven per a fer les mitjanes estadístiques. Quan l'any 2004 entren deu nous membres les mitjanes han d'incloure els 25. Però els 10 nous membres són tots més pobres que els països que ja eren la UE 15, pel que totes les mitjanes econòmiques de mesura de riquesa baixen, i pugen les mesures de pobresa i desigualtat. De forma que els països de la UE-15 apareixen ara com més rics o menys pobres sense que hagi canviat per res la seva situació real. En el cas d'Estat espanyol això fa que la riquesa del país s'aproximi més a la

mitjana de la UE que abans i que les seves regions pobres apareguin per sobre de la mitjana de les comunitàries.

Externalització

Quan una empresa contracta a l'exterior, a una altra empresa diferent, tasques que abans s'exercien dins de la primera empresa.

Formació bruta de capital fix

La part de la riquesa del país en un període que no es consumeix sinó que es dedica a augmentar la capacitat productiva: màquines, instal·lacions, edificis, etc. No s'inclouen en aquest concepte aquelles despeses de producció que són despeses de materials, matèries primeres, despeses d'electricitat, etc. que es recuperen al vendre el producte.

IBEX

Un índex de les cotitzacions en borsa d'un conjunt d'accions de valors coneguts i importants.

Indicadors

L'observació de la realitat econòmica i social és complicada. Es solen utilitzar per a això uns Indicadors que són unes variables concretes que es consideren útils per a descriure el que passa en un país. Però la selecció d'aquests indicadors no és neutral. Segons el que es vulgui veure de l'economia i la societat, segons a quins aspectes se'ls dóna importància es trien uns o altres indicadors. Per exemple: si es tria l'indicador d'evolució dels salaris, per a l'empresari el fet que els salaris pugin poc és positiu, per al treballador és negatiu. Si es mesura l'activitat econòmica, pot haver-hi activitats que no aportin benestar sinó que siguin resultat de desgràcies, com un incendi al bosc, o encara més, si s'observa l'augment de productivitat es pot concloure que això és prou bo – es produeix més amb menys treball - però si aquest augment de productivitat és a causa d'un augment en la intensitat del treball que recau en el treballador, el resultat no seria el mateix des del punt de vista d'aquest. I seria molt diferent si en comptes de mesurar la productivitat es mesurés el grau d'explotació. És a dir, que tenim indicadors molt esbiaixats que reflecteixen la ideologia dominant. Malgrat això no ens queda més remei que usar-los, perquè no n'hi ha d'altres i construir indicadors no és cosa senzilla. Però és important que es coneguin les seves limitacions.

Inflació

Quan els preus pugen de forma general i permanent - tots els preus i de forma contínua – es diu que hi ha inflació. En principi no és bo per a l'economia que els preus pugin (encara que pot ser vàlid dins de determinats marges reduïts). Actualment totes les economies tenen com la seva principal prioritat controlar els preus.

Macroeconomia

Elements macroeconòmics de curt termini:

Creixement: es considera que l'economia ha de créixer, que vol dir tenir cada vegada més activitat econòmica, que és el que mesura el PIB - en el capitalisme l'economia ha de créixer sempre perquè els beneficis del capital creixin i perquè es generi ocupació.

Ocupació: l'economia ha de proporcionar ocupació necessària per a la gent que necessita guanyar-se la vida amb el seu treball,

Control de preus: en principi no és bo per a l'economia que els preus pugin (encara que pot ser vàlid dintre de determinats marges reduïts). Quan els preus pugen de forma general i permanent- tots els preus i de forma contínua- es diu que hi ha inflació. És necessari controlar la inflació, o el que és el mateix, l'augment de preus.

Equilibri de la Balança de pagaments: la Balança de Pagaments mesura les relacions de l'economia d'un Estat amb els altres països. En principi ha d'estar equilibrada, és a dir, pagar a l'exterior, el mateix que es recapta de l'exterior. Encara que cal matisar molt aquest punt, sí que és necessari controlar el que succeeix en la Balança de Pagaments.

La importància que es concedeix a cadascun d'aquests elements canvia amb el temps i les circumstàncies, especialment amb la correlació de forces polítiques. Actualment, la política econòmica neoliberal concedeix la màxima importància al control de la inflació, encara que això suposi que disminueix el creixement i l'ocupació. El control de la inflació és més important per al capital, mentre que l'ocupació és més important per als treballadors.

Neoliberalisme

Són les estratègies i polítiques econòmiques que es desprenen d'una concepció de l'economia que considera que els drets de propietat (privada), comprats sense regulacions (públiques) i preus estables són les condicions necessàries i suficients per al benestar econòmic i social. Aquestes estratègies són fortament favorables al capital i perjudicials per als treballadors però són les quals dominen l'economia mundial des dels últims anys setanta.

OECD

OCDE Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic. Organisme internacional que reuneix als cinquanta països més rics del món.

Oligopoli

Existeixen els oligopolis quan en un sector de producció, per exemple l'automòbil o les grans superfícies, operen unes poques empreses que ho controlen. Aquesta estructura productiva facilita que les empreses es posin d'acord i puguin pactar fàcilment entre si.

Paritat de poder adquisitiu (PPA)

Hi ha moltes maneres de comparar els nivells de vida de diferents països (en alguna ocasió fins hi tot ho han fet comparant el preu de les hamburgueses!) El problema resideix que hi ha diferents monedes i diferents costums, diferents mercaderies, diversos hàbits alimentaris i de consum... Això dificulta les mesures i sobretot les comparances entre països. Actualment s'utilitza molt la mesura basada en la 'paritat del poder adquisitiu' (PPA) que ajusta els diferents ingressos dels diversos països a les capacitats adquisitives relatives de les diferents monedes en cada país. És a dir, es calcula el cost d'adquisició d'una cistella dels béns i serveis habituals (representatius) de cada país i es comparen entre si. Aquesta mesura que és un avanç cap al realisme, no obstant això, també presenta un problema i és que les diferències entre països són menors amb aquest procediment que amb altres indicadors. La qual cosa és un avantatge perquè no es percebin les enormes diferències que hi ha entre països. Per això, encara que ara s'utilitza aquest indicador de forma gairebé generalitzada no es pot ignorar aquest efecte 'políticament correcte' que té.

PIB

S'entén per Producte Interior Brut – PIB – la suma de tota l'activitat econòmica d'una comunitat – país – que té un valor comercial, en un període d'un any. El PIB és una mesura bastant arbitrària doncs inclou uns aspectes i no altres de les activitats i la seva valoració és també arbitrària, perquè hi ha activitats que es mesuren de manera diferent a altres ('la producció dels serveis públics – professor, metge,... – es mesura pel seu cost, mentre que la de les mercaderies inclou el benefici). Es pot, i s'ha de, criticar molt el PIB com una mesura molt poc satisfactòria, però de moment és una convenció utilitzada a tot el món que també nosaltres utilitzarem. El PIB total és tot el que es produeix en un país que té un valor comercial.

PIB o Renda per càpita (per cap); estadísticament se sol presentar més freqüentment la Renda Nacional Disponible: renda mitja disponible per cada habitant d'un país (producte o renda no és exactament el mateix, però en el context d'aquest treball es poden utilitzar com similars). Aquestes mesures no volen dir que cada habitant disposa d'aquesta quantitat, sinó que com mitjana es produeix/disposa aquesta quantitat per persona. La distribució d'aquesta riquesa és molt desigual, ja que no totes les persones disposen d'aquesta quantitat: molts disposen de molt menys, uns altres disposen de molt més.

Població activa

Població en edat de treballar que vol treballar (la que està ocupada + la que busca ocupació)

Població ocupada

Població que té ocupació. Però la qüestió està en com es mesura el fet de tenir una ocupació. Actualment es considera ocupada a tota persona que hagi treballat almenys una hora la setmana anterior a la realització de l'Enquesta de Població Activa. El que en la nostra opinió difícilment es pot considerar 'ocupació'. Però d'aquesta manera la població 'ocupada' creix i la taxa d'atur és menor.

Pobresa

Sempre i a tot arreu han existit persones i grups socials que no arribaven a el nivell mig de vida de la majoria de la població i eren considerats pobres. Aquestes persones i grups eren pobres a causa de patologies que els afectaven (no tenien ocupació, estaven malalts, eren ganduls...) Actualment, no obstant això, a més d'aquests pobres, diguem que deguts als 'accidents socials i personals' apareixen persones i grups de població pobres com condició normal de les societats. És a dir persones que treballen, que no presenten cap característica personal patològica, però que amb els seus ingressos no arriben a per a cobrir les seves necessitats elementals. Són els pobres que ha creat aquesta societat actual, i que alguns criden 'els nous pobres'.

Pobresa, mesura de

La generalització del fenomen de la pobresa ha despertat interès en com mesurar-la. Algunes institucions internacionals han establert mesures que assenyalen els llindars de pobresa. És a dir, indiquen el volum d'ingressos necessari perquè una persona o família no es pugui considerar pobra. Els que estiguin sota aquest nivell d'ingressos són considerats pobres.

La pobresa es considera sempre un fenomen relatiu. És a dir s'ha de mesurar segons el nivell d'una societat determinada. Segur que un pobre europeu té molts majors ingressos que molts habitants de classe mitja africana, però això no li fa al primer sentir-se menys pobre en la seva pròpia societat. Per això per a mesurar la pobresa es recorre a mesures en relació amb els ingressos mitjos de la seva pròpia societat.

La UE va establir una mesura de pobresa personal assenyalant que era pobra la persona que obtingués com ingressos totals la meitat (50%) de la renda per càpita de la seva pròpia societat. Els que reben per sota del 25% de la renda per càpita estan sotmesos a la pobresa severa.

Més tard es canvià i en comptes de considerar la meitat de la renda per càpita, que és la mitjana de la renda de la societat es va passar a considerar el 50% de la mediana (una altra mesura estadística que assenyalava el punt que hi ha tantes observacions per sota com per sobre d'aquest valor). És curiós que això disminueix el nombre de pobres. I encara més tard, en 1998 s'eleva el nivell del 50% al 60% i s'estableixen mesures a nivell familiar (de manera que el primer adult conta com un, el segon per 0,5 i els nens 0,3 modificant a la baixa aquests índexs). És a dir, es manipula la forma de mesurar els pobres perquè no hi hagi tants. Encara amb aquests índexs manipulats, al voltant del 18% de la població a Espanya és pobra.

Producció

Les necessitats materials d'una societat es cobreixen per mitjà de la producció dels béns i serveis que necessitem per a viure. En el capitalisme, el procés de producció té lloc en empreses que són propietat dels capitalistes, que contracten als treballadors mitjançant un salari, perquè produeixin les mercaderies que els capitalistes volen vendre. D'aquesta forma el capital obté els seus beneficis i contracta els treballadors, que perceben un salari, que els permet comprar les mercaderies que produeixen. Per tot això el procés productiu és clau per a entendre com funciona una societat, ja que és on es produeix el que necessitem i la forma que la majoria de la població es guanya la vida.

Les empreses es poden classificar de moltes formes: pel sector en el qual operen - indústria, construcció, agricultura, serveis...- per les mercaderies que produeixen - que poden ser productes materials - màquines, ciment, electricitat, sabates, roba, aliments...-, o serveis - bancs, oci, sanitat, educació, etc., per la seva dimensió - petites, mitjanes, grans -, per la forma de propietat del seu

capital - familiars, societats, cooperatives, públiques o privades...- o pel país d'origen dels seus propietaris – espanyols o estrangers... La composició de les empreses, és a dir, la combinació concreta de totes aquestes variables, té importància per a l'actuació de les empreses en molts aspectes: política de producció, laboral, tecnològica, etc.

Productivitat

Productivitat per treballador: Relació entre el valor total del produït i el nombre de treballadors.

Productivitat per hora. Relació entre el valor total del produït i el nombre d'hores treballades

Amb freqüència l'economia convencional utilitza també l'expressió productivitat del capital volent significar el producte obtingut per unitat de capital invertit, però aquest és un concepte fal·laç doncs està demostrat que és impossible mesurar la productivitat del capital. Nosaltres mai farem referència a 'la productivitat del capital' perquè ens sembla un concepte fals.

El concepte de productivitat s'utilitza molt per l'economia convencional però ha de ser usat amb molta cura, en primer lloc perquè mesurar el producte total és molt complicat (vegi's el comentari sobre la mesura del PIB), en segon, perquè una major productivitat no significa sempre una situació millor, sinó que pot suposar un canvi en la intensitat del treball, etc. No obstant, encara conscients dels molts problemes que planteja, per les mateixes raons que amb la mesura del PIB ho utilitzarem en ocasions.

Productivitat i competitivitat

Encara que estan estretament relacionats no cal confondre ambdós conceptes. La productivitat es refereix a la capacitat de producció per treballador, per persona o per hora, mentre que la competitivitat – que té els mateixos inconvenients per a ser mesurada que la productivitat - es refereix a la possibilitat que un producte pugui ser produït o venut més barat que un altre, o una empresa pugui vendre els seus productes en millors condicions que unes altres. La competitivitat suposa comparança entre dos elements- producte, empresa, de vegades fins i tot es parla de la competitivitat d'un país que és un concepte erroni - mentre que la productivitat és la relació entre el producte que s'obté per treballador o hora treballada, sense comparar-lo amb un altre. Una empresa pot augmentar la seva productivitat – si els treballadors produeixen més que abans - i no augmentar la seva competitivitat – si les empreses amb les quals ha de competir augmenten més que ella la seva productivitat.

Renda familiar bruta disponible

És una altra mesura dels ingressos que disposen les famílies. Suma tots els ingressos rebuts per les famílies per tots els conceptes (salaries, beneficis, rendes i transferències) i li resta els impostos i les cotitzacions socials pagats per aquestes famílies. Si li afegim l'import net rebut o pagat a l'estranger tenim la Renda familiar bruta nacional disponible. Si la dividim per la població tenim la renda familiar bruta nacional disponible per càpita.

Riquesa i renda

Riquesa és el patrimoni propietat d'una persona o un col·lectiu que li permet gaudir d'una renda.

Renda és la riquesa que es genera en un període de temps i que es pot gastar sense que s'alteri la riquesa bàsica que permet generar-la. Per exemple, una persona pot ser propietària d'una empresa o una casa que val 1 milió euros – riquesa - amb la qual cosa pot obtenir a l'any una renda de 100.000 euros. Encara que gastí aquesta renda segueix tenint la casa, riquesa, a l'any següent, el que li permet obtenir de nou una renda.

Sistema productiu

Es refereix a l'organització de la producció en un país. Formada fonamentalment per les empreses. Tradicionalment es dividia aquest sistema productiu en tres grans sectors: el sistema de producció agrària, la indústria i els serveis. Actualment, no obstant això, a causa de les noves tecnologies i les

noves formes d'organització de la producció aquesta distinció aquesta quedant obsoleta i serveix de poc. Per això preferim utilitzar l'expressió 'sistema productiu' per a referir-se a qualsevol empresa que produeix béns i serveis en un país sense distinció de sectors, així com a les institucions privades i públiques que la suporten. No obstant, encara en algunes ocasions, només en certes ocasions, deixarem fora les explotacions agràries perquè presenten algunes característiques diferents a la resta de les empreses.

Taxa d'activitat

Relació entre la població activa i la població en edat de treballar (16-65 anys en el cas d'Estat espanyol ara)

Taxa d'atur

Relació entre la població ocupada i la població activa. Es sol mesurar de diverses maneres:

Atur registrat: compta les persones aturades que van a inscriure's en l'oficina d'ocupació. Com que moltes persones aturades, desanimades, no van a inscriure's aquesta mesura infravalora la taxa d'atur.

Segons Enquesta de Població Activa (EPA): prenent la població ocupada que expliquem en l'apartat anterior es compara amb la població activa i el quocient és la taxa d'atur. Encara que també infravalora l'atur real, perquè compta com ocupades a moltes persones que treballen menys de la jornada normal, és més adequat que l'atur registrat.

En equivalent de jornades laborals completes: es calcula el nombre d'hores reals que treballa la gent i es divideix per la jornada normal, la qual cosa ens donaria la població ocupada en jornades completes. Aquesta es compara amb la població activa per a trobar la taxa d'atur. Seria la mesura més adequada, però s'usa molt poc i, sobretot, es publica molt poc perquè la taxa d'atur resultant seria major.

Zona euro

A la UE a l'establir-se la moneda única –l'euro no tots els països que formaven part de la UE van acceptar formar part del mateix. Només 12 països han adoptat l'euro (Grècia s'hi va unir més tard) , i aquests són els quals formen la zona euro. Els altres tres països van quedar fora –Anglaterra, Suècia, i Dinamarca- i ara els nous deu membres de la UE també estan fora de la zona euro.